

A GLOBÁLIS VÁLSÁG EURÓPAI KÖVETKEZMÉNYEINEK ELEMZÉSE

Jelige: EUV008

Lezárás dátuma: 2015.01.07.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	5
2. VÁLSÁGOK NYOMÁBAN.....	6
2.1. A globális válság európai következményei	7
2.2. Növekedés és visszaesés	9
2.3. Válságkezelés	10
2.4. Hétéves költségvetési keret, új kilátások.....	13
2.5. Új mechanizmusok az euró övezeten innen és túl.....	16
2.6. Az egyes tagállamok válsághelyzete	16
2.6.1. Görög válság röviden	16
2.6.2. Ír gazdaság megsegítése.....	17
2.6.3. Portugália esete	17
2.7. Kilábalási stratégia akkor és most	18
2.8. Modellváltás, centrum és periféria kapcsolata	21
2.9. Az euró övezet jövője.....	24
3. FOGLALKOZTATÁSPOLITIKA	26
3.1. Foglalkoztatási Csomag	29
3.2. Ifjúsági munkanélküliség	31
3.3. Ifjúsági Foglalkoztatási Csomag	33
4. SZOCIÁLPOLITIKA.....	34
4.1. Zöld Könyv	35
4.2. Versenyképes szociális piacgazdaság, szociális párbeszéd.....	36
5. IPARPOLITIKA.....	37
5.1. Versenypolitika vs. iparpolitika	38
5.2. Állami támogatások.....	39
5.2.1. EU számára kívánatos fejlesztéspolitika.....	40

6. HATÉKONYSÁGNÖVEDELÉSI ELVEK, STRUKTÚRÁK	42
6.1. Elvek és struktúra	43
6.2. Ágazatiból horizontális politika	44
6.3. Az innováció szolgálatában álló közös agrárpolitika	45
6.4. Kohéziós politika.....	45
6.5. A hatékonyságnövelés példái	46
6.5.1. JEREMIE program.....	46
6.5.2. JASMINE program	46
7. LISSZABONI STRATÉGIA	47
8. EU2020 STRATÉGIA	49
8.1. Nehézségek.....	50
8.2. Intelligens növekedés	51
8.3. Fenntartható növekedés.....	53
8.4. Inkluzív növekedés.....	54
9. ÖSSZEFOGLALÁS.....	56
10. IRODALOMJEGYZÉK.....	59

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: A bruttó államadósság alakulása 2008-2013 között a GDP %-ában	11
2. táblázat: A tartós munkanélküliség alakulása a teljes munkanélküliséghez képest 2008-2013 között (%-ban kifejezve).....	28
3. táblázat: A munkanélküliség alakulása %-ban a 20-29 év közötti fiatalok körében.....	32
4. táblázat: Beruházások az intézményi szektorban a GDP %-ában	37
5. táblázat: EU célkitűzései- foglalkoztatási ráta alakulása %-ban 2008-2013 között.....	51
6. táblázat: A megújuló energiaforrások %-os aránya a bruttó végső energiafelhasználáson belül.....	53
7. táblázat: Bruttó hazai K+F kiadások a GDP%-ában	55

1. BEVEZETÉS

Dolgozatom témájául az Európai Unió és annak válsággal sújtott területeinek vizsgálatát választottam 2008-tól napjainkig, hiszen ez meghatározza a világgazdaság jelenlegi állapotát. Aktualitása innen ered ugyan, de nem szabad megelégednünk az egyénre gyakorolt közvetett és közvetlen hatásokról sem.

Számomra a téma érdekfeszítő volta abban rejlik, hogy megtudjam, a bizonyos gazdasági szereplők miként próbálják kihúzni az egyes piacokat, tagállamokat, vagy akár az egész Uniót a válságból. Ebből a kérdésből kiindulva vizsgálom meg először a globális válság kiinduló helyzetét, annak Európára gyakorolt hatását. Ezt követően foglalkozok azon országok gazdaságával, akiket ledöntött a lábukról ez a krízis. Továbbá említést teszek a lehetséges kilábalási stratégiákról, melyek az elmúlt válságok során használhatónak bizonyultak.

Tanulmányom alapvető célja abban áll, hogy megtaláljam az Európai Unió különböző szakpolitikái és a válságba kerülés- kilábalás közötti kapcsolatot. Ezúton szeretnék rávilágítani arra, hogyan befolyásolta a kedvezőtlen munkaerő piaci helyzet a tagállamok sorsát. Egyik alapvető hipotézisem is ehhez kapcsolódik, miszerint próbálom bizonyítani, hogy a megfelelően kidolgozott foglalkoztatási stratégia képes növelni a belföldi keresletet, ezáltal újra beindítani a gazdaság motorját.

A későbbiekben az iparpolitikáról, versenypolitikáról végzett kutatásaimat osztom meg, valamint azt az állításomat igyekszem igazolni, hogy a megfelelően kiosztott állami támogatások az uniós fejlesztéspolitika alapkövei lehetnek, így egy diverzifikált piacon is lehet működőképes kkv-kat fenntartani.

A következő fejezetben a hatékonyságnövelés politikájáról, azaz az EU2020 Stratégiáról és annak elődjéről, a Lisszaboni Szerződésről írok. Látni fogjuk, hogy az EU2020 mennyire komolyan veszi a fejlődés különböző lehetőségeit, így tehát az intelligens, a fenntartható és az inkluzív növekedési ágazatok nyújtanak esélyt egy hatékonyabb, strukturáltabb, fejlettebb Európa kiépítéséhez.

A téma kifejtéséhez többnyire aktuális, az elmúlt tíz évben íródott könyveket használtam fel, azonban forrásaim között akad néhány szakfolyóiratban megjelent cikk is.

A dolgozat gyakorlati része, a hipotézisek igazolása vagy cáfolata szekunder kutatásra épül, amely az ide vonatkozó szakirodalomból, tudományos folyóiratból származik. Ezt követően a dolgozatom elméleti részére támaszkodva, saját táblázataimat, grafikonjaimat elemezve szeretném a lehetséges alternatívákat felvázolni, melyek sikeres alkalmazása esetén a világgazdaság ismét növekedési pályára állhat.

2. VÁLSÁGOK NYOMÁBAN

Immár fél évtizede a világ bekerült egy pénzügyi válságba, ami már Európa számára pénzügyi és monetáris válsággá nőtte ki magát, hiszen az elhúzódó recesszió megmutatta az EU valutarendszerének gyengeségeit, valamint a Gazdasági és Monetáris Unió konstrukciós hibáit. Az Európai Bizottságot az unió szerződéseinek őreként szokás emlegetni, aki felelős az új kezdeményezésekért is. A Bizottság mindvégig azt az elvet vallotta, hogy nem szabad feladnunk, küzdenünk kell azért, amit már eddig elértünk, valamint a jelenlegi gondjaink megoldásában segítséget jelenthet a jobb koordináció, egységes összefogás. Különösen igaz ez az egységes valuta, az euró körüli ellentmondások feloldásánál, de azok számára is nagy a tét, akik nem használják még ezt a közös valutát. Az EU jövőjéről folyhatnak a viták, azonban a társadalom jövőjének szempontjából csak az a fontos, hogy legyen több munkahely és szociális beruházás, mely képes előrébb mozdítani ezt a helyzetet. Hiszen, ha képesek vagyunk javítani a munkaerő hasznosításán a társadalmi jólét érdekében, akkor az legalább annyira fontos lehet, mintha a költségvetés, vagy az árak stabilitásán dolgozunk. (Andor, 2013)

Az Európai Bizottságot másrésztől az Unió szupranacionális szervének tekintik, emiatt pedig sokan az EU-t sajátosnak, az átlagostól eltérő szervezetnek tartják. A feladatai közé a közösségi érdekek és közösségi politikák megtestesítése tartozik. (Palánkai, 2001) Európában egy helyett két válság okozta a jelenlegi állapotot. Az első válság az USA-ból indult 2007 nyarán. Azonban ezt a válságos időszakot sokáig csak másodrendű jelzálogpiaci válságnak nevezték, mert inkább csak egy sajátos angolszász pénzügyi problémát láttak benne, mintsem egy mélyebb krízis előszelét. Ezek után 2008 szeptemberében a Lehman Brothers befektetési bank is csődöt mondott, világméretű pénzügyi sokk helyzet alakult ki, melynek következtében 2009 során a világ gazdaságára mélységes gyász borult. Az érintett országok szinte mindegyike expanzív anticiklikus, fiskális és monetáris politikával védekezett. Nemzetközi szinten pedig feléledtek és aktívabbá váltak a pénzügyi segítséget is nyújtani képes nemzetközi szervezetek. Megdöbbentő belegondolni, hogy míg az Egyesült Államokban és a többi feltörekvő országban már el is felejtették volna a 2008-2009-es megrázkódtatást, addig Európa még 2013-2014-ben is a válsággal küzd, aminek oka már nem amerikai eredetű, hanem egy sajátos európai probléma. A legtöbb szakértő egyetért abban, hogy a rosszul megtervezett monetáris unió az elsőszámú probléma Európában. Ez a modell nélkülözi a pénzügyi intézmények, többek között a bankrendszerek megfelelő szabályozását, valamint

nem rendelkezik kellő erősségű költségvetési eszközökkel. A Maastrichtben elfogadott szerződésből kifejezték a stabilizációs és önvédelmi funkciókat. (Andor, 2013)

2.1. A globális válság európai következményei

A világgazdaságban vándorló piaci buborékok alakultak ki. Ez tulajdonképpen arra a gondolatra épít, miszerint a globalizáció korszakában a válságot a tőke mobilitása által tudták csak elkerülni, melyek a tőke süllyedő profitrátája miatt korábban rendszeresen bekövetkeztek. Wallerstein szerint a 2008-as válság a vándorló válságok utolsó láncszeme, ami a jelenlegi kapitalista rendszerünk végét jelenti. Az elejéről kezdve a vándorló piaci válságok történetét, az 1980as évekig kellene visszamennünk. Ekkor ugyanis a japán jen okozott először ilyesfajta meglepetést, hiszen csökkentette a jegybanki kamatszintet, ezt követően a tőke Délkelet-Ázsiába exportálódott. 1997-1998-ban az ázsiai válság során a likviditás a fejlett országokba menekült, így alakult ki a 2001-es dot.com válság. Erre reagálva a FED 6,5%-ról 1 %-ra csökkentette az irányadó kamatszintet, ennek kapcsán alakult ki az ingatlanpiaci buborék, ami a 2008-as eseményekhez vezetett. A globális recessziótól való félelem végül a keynesi keresletösztönző bankmentő csomagok összeállítását, és a laza monetáris politikára való áttérést eredményezte. Ez még rendben volt 2008-ban, azonban 2011-ben már az államadósságok csökkentése, költségvetési hiányok mérséklése, euró övezettel kapcsolatos bizalmi válság megszüntetése a fontosabb feladat. Az amerikai-európai gazdaságok szoros összefonódása által Európában hamar kialakult a krízishelyzet, így az ingatlanpiaci buborék kipukkanása egyben a subprime hitelekkel való kereskedés végét is jelentette. Ez a folyamat pedig a saját tőke csökkentését is kiváltotta. (Moldicz, 2012)

Ráadásul a tőkepiaci liberalizáció jótékony hatását sokan megkérdőjelezték már. Tévesen gondolták úgy, hogy a tőkekorlátozások csak a gazdasági hatékonyságot lassítják és csak azok leépítésével növekedhetnek gyorsabban az országok. Ez néha tényleg igaznak bizonyulhat, azonban sok esetben, így például Thaiföldön is azért voltak inkább ezek a szigorú korlátozások érvényben, hogy a bankok ne tudják nagyobb összegekkel támogatni az ingatlanpiaci spekulációt. Hiszen tudjuk, hogy ezek a spekulációs célok a gazdasági egyensúly megbomlásához vezetnek, mert az így kialakult buborékok mindig kipukkannak. (Stiglitz, 2003)

A lakosság a rendszer iránt táplált bizalmát most már végleg elveszítette, rengeteg család és háztartás adósodott el a gyorsan lezajló események következtében.

Az EB-nek az európai bankok megsegítésénél vizsgálnia kellett a támogatások egységes piaccal való összeegyeztethetőségét, ez azonban csak formális volt. A segítségnyújtás gyors

volt, ami annak köszönhető, hogy féltek a bankok csődjétől és annak gazdaságra gyakorolt káros hatásaitól. Ez a *too big to fail*- elv. Erre a problémára Nixon tanácsadója, George Schultz azt a megoldást javasolta volna, hogy szétaprózza, és kicsivé teszi őket. A bankok megmentésének velejárója volt az országok adósságállományának emelkedése is. A globális egyensúlytalanság kérdését vizsgálva pedig megállapíthatjuk, a fejlett országok- USA- kelet-közép-európai országok tartós folyófizetési mérleg hiányát a feltörekvő országok többletei kompenzálják, de mára ez a különbség is növekszik. Ez pedig rámutat a szabályozási hibákra, hiányosságokra, melyeket nem sikerült még megoldani. Sokan úgy vélik, ez a válsághoz vezető legfőbb probléma. Mások pedig a pénzügyi szektor szabályozásának hiányosságait okolják. Tulajdonképpen nem is biztos, hogy ez a két dolog külön is kezelhető. (Moldicz, 2012)

Az rendben van, hogy költségvetési és monetáris politikai ösztönzésekkel próbálták a bizalomvesztést helyreállítani, amit az egymás után bekövetkező bankcsődök okoztak, azonban inkább azzal kellene most már foglalkozni, hogy ezek az államok felvállalják-e a visszavonulás szükségességét. Ugyanis ez a folyamat korántsem konfliktusmentes. Mindenképpen szem előtt kell tartani a hosszú távú eredmények mellett a rövid és középtávon elérhető hasznok lehetőségeit is. Lehetőséget a gazdasági növekedésre, adósságfinanszírozásra. (Muraközy szerk., 2011)

Abban az esetben, ha a pénzpiac átalakulását vizsgáljuk, szembevetve, hogy a destabilizáció kockázatát hordozza magában az a tény, miszerint a gazdag országok roppant alacsony kamatszintű monetáris politikája a feltörekvő piacokra úzi a pénzt. Ez Kelet-Európát nem érinti, az unió gazdaságfejlesztési mozgásterét viszont nyilván beszűkíti. Ha áttérünk Kelet-Európa mozgásterének változására, láthatjuk, hogy a regionális és nemzetközi pénzpiaci szervezetektől származó támogatások sokkal olcsóbbak, mint a piaci források. Az ezekre való ráutaltság pedig a következő tartós hatás lehet, ugyanis a folyófizetési mérleg javulása nem a versenyképességük javulása miatt következett be, hanem mert romlott a beruházás, csökkent a fogyasztás. Tehát világos, hogy a strukturális reformok nélkül nem tartható fenn sokáig ez az állapot. Másik jelentős változást pedig a pénzpiaci szereplők regulációja tartogat, hiszen úgy látszik, lassan a bankszektor megadóztatásának terve is megvalósul. (Moldicz, 2012)

Az Európai Központi Bank véleménye szerint a pénzintézeti különadó bevételeit betét-garancia rendszerekben vagy válságkezelő alapokban kell felhalmozni. Ezen túlmenően el kell különíteni őket, nehogy általános költségvetési konszolidációra legyenek felhasználva. Az intézkedés negatív hatásaként értelmezhető az, hogy az adó drágítja a későbbi

hitelfelvételeket, valamint lassítja az egyes gazdaságok talpra állását, különösen Magyarország esetében. (Bod, 2014)

2.2. Növekedés és visszaesés

A 2008-2009-es válság során alkalmazott intézkedések segítségével a nagy visszaesést elkerültük, azonban a regionális válságot Európa képtelen volt elkerülni, ez 2010-2011-ben a külső forrásokra jobban rászoruló országokat érintette a leginkább. Az EU csak a károk és negatív hatások minimalizálásáig jutott el, a lehetőségeiket még nem sikerült feltárnia. Ezek tulajdonképpen közvetett hatások. Közvetlen hatásnak ezzel szemben pedig részben a növekedési, részben a munkaerő piaci és részben a költségvetési folyamatokon keresztül hatások számíthatók. Az euró övezet válsága csak 2010 tavaszától erősödött fel ennyire! Az európai gazdaságok ki voltak téve a válságnak a folyófizetési mérleg hiánya, az ingatlanpiaci buborékok, valamint a kevésbé szabályozott bankrendszerek következtében. A válság hatásai a pénzügyi centrumokat érték el elsőként, mégpedig a bankok veszteségeinek leírása révén. A piacoknak nyújtott hitelek is törlésre kerültek a tőkeáttételek csökkentése által. Ráadásul sokszor ez volt a feltétele az állami segítségnek. Ezek a bankmentő csomagok gyengítették az egységes piaci tőke mobilitást. A bizalom megrendülésének jeleként a háztartásokat kiadásai átszervezésére kényszerítették, így csökkent a tartós fogyasztási eszközök, ingatlan beruházások iránti kereslet, azonban nőtt a hagyományos banki betétek iránti érdeklődés. A nemzetközi kereskedelemben a nemzetközi áruforgalom rekord mennyiséggel esett vissza. A 2008-2009-es válság érdekessége volt, hogy a nemzetközi kereskedelemben bekövetkezett zuhanás a többszöröse volt a GDP-ben bekövetkező változásnak. Ennek az az oka, hogy a nemzetközi kereskedelem nagy része áruból áll, azonban az országok GDP-je csaknem teljesen szolgáltatásokból tevődik össze. Fontos tudni, hogy az árukereskedelemben a vezető szerep a tartós fogyasztási eszközöké, viszont fogyasztásában a hitellehetőségek a meghatározók, így a válság innen indulva érthette el a reálgazdaság többi területét. Másik jellegzetesség, hogy a nemzetközi kereskedelem csökkenése mindenhol azonos időben következett be, ebből kiderül, hogy a világgazdaságban egyre inkább a globális ellátási láncok a meghatározók. (Moldicz, 2012)

A hosszú távú növekedési lehetőségek tekintetében a válság előtti előrejelzések szerint az elöregedő társadalmak és így a foglalkoztatás szükségszerű csökkentése miatt az EU potenciális kibocsátása 2%-ról 1%-ra fog csökkenni 2020 után. Ezt a folyamatot a válság előrébb hozta, hiszen a tartós kereslet csökkenés mérsékli a befektetési lehetőségeket, a hitellehetőségek kedvezőtlen feltételei visszafogják a beruházásokat, valamint a

munkanélküliségből való nehezített kilábalást kellene helyrehozni, és fel kellene számolni a strukturális nézőpontot a munkanélküliség tekintetében. (Moldicz, 2012)

A 2. Barroso Bizottság 2010 elején az ilyen mélyebben rejlő feszültségek feltárásával és a megoldásukhoz szükséges hosszú távú programok kidolgozásával kezdte meg munkáját. Így születhetett meg az Európa 2020 Stratégia, mely a Lisszaboni Stratégia helyébe lépett, valamint hét területen kezdeményezett komplex és hatásos intézkedéseket. A programokról a későbbiekben részletesebben is olvashatunk majd, azonban itt csak létezésének ténye a fontos, hiszen úgy gondolták, ez a stratégia adja majd meg az EU új költségvetésének a megfelelő orientációt. Ennek fényében indították el az Európai Szemesztert, mely évente ismétlődő, téltől nyárig tartó folyamatba sorolta az unió közös gazdasági kormányzását, ami a növekedési lehetőségek felmérésével indul, majd a nemzeti reformprogramok áttekintésével folytatódik, és az ország specifikus ajánlatok elfogadásával végződik. A segítségre szoruló országok kiigazítási programjait az Európai Bizottság közösen dolgozta ki és felügyelte az Európai Központi Bankkal és a Nemzetközi Valutaalappal. A három intézmény ideiglenes együttműködése a Trojka nevet kapta. (Andor, 2013)

2.3. Válságkezelés

Az uniós válságkezelés irányaihoz tartoznak az ösztönző, bankmentő csomagok, a kamatsökkentő, likviditást növelő monetáris lépések, a pénzügyi szektor regulációja, a pénzügyi segítségek nyújtása és az euró övezet működésének, struktúrájának újraszabása. Hiába a keresletösztönzés az anticiklikus gazdaságpolitika legfontosabb eleme, szerepe a legkisebb az uniós eszköztárban, hiszen az EU fellépése a tagállami csomagok koordinálását jelenti. Az EU közreműködésére ott volt a legnagyobb szükség, ahol a bankrendszer összeomlása államcsőd közeli helyzetet alakított volna ki. Az Európa Tanács 2008. december 11-12-én megrendezett ülésén elfogadta a 200 milliárd eurós ösztönző csomagot, az Európai Gazdasági Fellendülési Tervet. A közvetlen ösztönzést olyan javaslatok egészítették ki, amik a Lisszaboni Stratégia reformjait gyorsították fel és erősítették a stratégia mechanizmusainak EB és ET monitoringját. Helyet kaptak a *smart investment*-et támogató intézkedések, hogy a lisszaboni szerződésnek megfelelően a tudásalapú és alacsony szén-dioxid kibocsátású gazdaságok létrejöttét támogassák. Ennek érdekében a szociális és kohéziós alapok kifizetéseit előrehozták. Kiemelt szerepet kapott az autóipari és építőipari beruházások tervezete. Részben a szabályozás átalakításával, részben a K+F, részben pedig a nemzeti és uniós finanszírozás révén. A Tervben továbbá helyet kapott a munkaerő piacok ösztönzése és az energia hatékonyan előállított fogyasztási javak keresletének erősítése az adóztatási

eszközökkel. Ezek a csomagok részben voltak csak sikeresek, hiszen 2009-ben az EU-ban csökkent a legjobban a GDP. Németország határozott anticiklikus gazdaságpolitikát folytatott, itt volt a legmagasabb a GDP arányos ösztönző csomag nagysága. (Moldicz, 2012)

Továbbá fontos még kiemelni, hogy a bankmentés költsége és az automatikus stabilizátorok növelték a költségvetési hiányokat. Az északi és közép-európai gazdaságokban ezek a rendszerek jobban működnek, hatásuk is erősebb. Az anticiklikus gazdaságpolitika meghozta eredményét, és így elkerülhetővé vált az 1929-1933-as válság hatalmas visszaesésének megismétlődése. (Moldicz, 2012)

1. táblázat: A bruttó államadósság alakulása 2008-2013 között a GDP %-ában

A bruttó államadósság alakulása 2008-2013 között a GDP %-ában			
	2008	2013	változás (%)
Írország	42,6	123,3	80,7
Egyesült Királyság	51,6	87,2	35,6
Görögország	109,3	174,9	65,6
Portugália	71,7	128	56,3
Németország	64,9	76,9	12
USA	64,8	100,1	35,3
Franciaország	67,8	92,2	24,4

Forrás: Eurostat adatbázis alapján saját táblázat

Amennyiben a fenti táblázatot megnézzük, tisztán látható, hogy az általam vizsgált országok közül Írország halmozta fel a legnagyobb államadósságot 2008 és 2013 között. Mindezt annak ellenére tette, hogy neki volt a legkisebb adóssága 2008-ban a többi hat országhoz képest. Őt követi Görögország, aki szintén jelentős, szám szerint 65,6%-os többlet adósság birtokába került, holott már 2008-ban is a GDP 109,3 %-át tette ki ez az arány. Dicséretet itt egyedül Németország érdemel, aki mindössze 12%-al emelte meg bruttó államadósságának szintjét 2013-ra 2008-hoz viszonyítva. Ez többek között azért is érdekes, mert míg 2008-ban Németországgal közel azonos szinten Franciaország és az Egyesült Államok állt, addigra 2013-ra Franciaország a német arányszámok másfélszeresét produkálta. Továbbá az Egyesült Államok közel háromszorosára duzzasztotta bruttó államadósságának arányát a GDP-hez képest a német államhoz mérten. (1. táblázat)

Az IMF előrejelzése szerint a GDP-hez viszonyított bruttó államadósság a fejlett országokban egészen 2014ig még folyamatosan nő, el fogja érni a 108%-os szintet, ekkor pedig az EU államadóssága szintén a csúcspontján lesz 83%-al. Ezek az adatok jelzik, hogy a válságnak

milyen súlyos hosszú távú következményei vannak. melyek folyamatosan szűkítik az EU gazdaságpolitikai mozgásterét. (Moldicz, 2012)

A következőkben a kamatcsökkentés és mennyiségi lazítás intézkedéseit próbálom szemléltetni a bankok válságra adott reflex-szerű válaszainak ismertetésével.

Az EKB már 2008 októberében csökkentette az irányadó kamatszintjét, ezzel is ösztönözve a reálgazdaságot. Első körben 4,25%-ról 3,75%-ra. Ezt a fajta kamatvágást a FED-el, Bank of England-el, Bank of Canada-val, Sveriges Riksbankkal együtt tette meg. A második lépés 2009 elején következett be, amikor 1%-ra csökkentette több lépésben a kamatszintet, ami már 2011 márciusáig meg is maradt azon a szinten. A FED és a Bank of Japan emellett a mennyiségi lazítás politikáját követte; céljuk a bizalom helyreállítása és a likviditás biztosítása volt, ezért az értékpapírok felvásárlásába kezdtek. 2008 októberében az EKB lépéseket tett annak érdekében, hogy a bankok ne terhelhessék tovább a vállalati és lakossági szektorra a kockázatokat. Így javították az euró övezeti hitelintézetek rövidtávú likviditását, bővítették a refinanszírozáshoz szükséges garanciaként szolgáló eszközöket, hat havi refinanszírozási hitelt biztosítottak, ezen kívül pedig dollárban is likviditást pumpáltak a piacokra, valamint az euró likviditásával kapcsolatban megállapodást kötöttek a magyar, dán és lengyel jegybankokkal. Immáron 2009 júliusától az EKB euróban is vásárolt denominált kötvényeket. Ezt nevezik fedezett kötvényvásárlási programnak, ami 60 milliárd euró értékben teremtett pénzt az értékpapírok vásárlásával. 2009 végén a pénzpiacok azonban már a stabilizálódás jeleit mutatták. Idővel nyilvánvalóvá vált, hogy Görögország lesz az első a tagállamok között, akinek pénzügyi segítséget kell kérnie. A feszültségek az euró övezeti tagok államkötvény piacán jelentkeztek, ugyanis drasztikusan nőtt a német és a kedvezőtlenebb helyzetben lévő országok kamatszintjei közötti különbség. Ezek után 2010 májusában elindult az értékpapír vásárlási program. Itt 2011 decemberéig 203,3 milliárd euró értékben vásárolt az EKB a másodlagos piacokon. Az IMF éves közgyűlésén megállapodtak, hogy még egy nagy hitelintézetet nem engednek csődbe jutni. Így a Bizottság lazábban bírálta el a bankok feltőkésítését, a garancia vállalását, programok indítását. A GDP arányos állami támogatási szint így tudott megugrani. A válság előtt csak kezdeti stádiumban volt a pénzügyi felügyelet európai szintű szabályozása, holott ez nemcsak lehetségessé, hanem szükségessé is vált volna az egységes piac és a pénzpiaci szereplők globális jellege miatt. Egyes tagállamok ellenkezése miatt az EB minden korábbi törekvése megbukott, melyek valódi ellenőrzési jogokkal rendelkező intézményeket hoztak volna létre. A Lehman Brothers bukása 2008-ban megtörte ezt az ellenállást. A válságot követően minden döntéshozónál elfogadottá váltak a regulációt illetően megalkotott elképzelések. (Moldicz, 2012)

Még ha jó válasznak is tűnik ez az intézkedési csomag a válságra, azt be kell látnunk, hogy a FED és nemzetközi megfelelői nem képesek a végtelenségig lefelé nyomni a kamatlábakat, hiszen már ekkor is a nullához közelítettek, ami az ingatlan buborék kipukkadását követően még mindig nem bizonyult elég alacsonynak. Ebből pedig egyenesen az következett, hogy sokkal jobban megéri a bankoknak maguknál tartani a pénzt, mint kölcsönadni azt másoknak. Az ingatlan lufi további káros hatásai között szerepelt a fogyasztói kiadások alacsony szintje, az építőipar válsága, az üzleti beruházások sivár összképe, valamint mindezek tetejébe a tomboló munkanélküliség. Ezt a fajta reakcióláncot likviditási csapdának nevezzük. Ez van akkor, ha túl alacsonyak a kamatlábak, így megéri ülni a pénzen, illetve ha a kereslet is tartósan alacsony szinten reked. (Krugman, 2012)

2008 októberében Jacques de Larosiére vezetésével létrejött egy szakértő csoport az EB által, ami ajánlásokat dolgozott ki az európai pénzpiacok szabályozásával, felügyelésével kapcsolatban. Létrehozták a Pénzügyi Felügyelet Európai Rendszerét (ESFS). 2008 novemberében az Európai Tanács ülésén a tagállamok megegyeztek a nemzetközi pénzügyi rendszer reformjával kapcsolatos alapelvekben, valamint, hogy ezeket később a G20-ak találkozáján is képviselik. A válság óta számos regulációs kísérletre találunk példát. 2011-ben például a tőkekövetelmény-irányelv módosítását követelték meg, de már 2010 végén magántőkealapokról szóló irányelvjavaslatokat is elfogadtak. Így próbálnak a korábban nem regulált szereplőknek uniós szintű kereteket biztosítani. 2011 májusában megváltoztatták az ügynökségek működését szabályozó rendeletet is. Ez évben még bizottsági javaslat született a későbbi bankválságok megelőzése érdekében, a bankok saját tőkéjére vonatkozó előírásokat szigorították; ezzel az EU átvette a Bazel III. megállapodást. (Moldicz, 2012)

2.4. Hétéves költségvetési keret, új kilátások

Az EU költségvetése hét évre szól, azonban legalább három és fél év szükséges egy új költségvetési tervezet kidolgozásához és elfogadásához. A II. Barroso Bizottság feladata volt a 2014-2020-as pénzügyi keret (Multiannual Financial Framework) megalkotása. Erre szoros határidejük volt, hiszen a pénzügyi ciklus lejárt, tehát 2013. december 31. előtt kellett ezt megvitatni a Tanácsban és az Európai Parlamentben is. Kezdetől fogva az volt a cél, hogy ez a keret ne csak egy egyszerű újraelosztó mechanizmus legyen, hanem az Európa 2020 stratégiának megfelelő célkitűzéseket is tükrözzön. Mindez egy picivel nagyobb költségvetést eredményezett volna, ám az EU rendszerének tökéletesítését, megerősítését szolgáló célkitűzések szerepeltek benne. Így például a bevételi oldalon a pénzügyi tranzakciós adó jelent meg (Financial Transaction Act). A Bizottság 2011 júniusában nyújtott be javaslatot az

új pénzügyi keretről, melyet a lengyel és a dán elnökség alatt elemezhettek, alakíthattak a résztvevők. Majd 2012 végén, a ciprusi elnökség megpróbált megegyezésre jutni a fő számokról, ám ez csak három hónap múlva sikerült, az írek elnöksége alatt. A pénzügyi téren való tevékenységek összegzéseként elmondhatjuk, hogy rugalmasabbá vált a pénzáthelyezés egyik helyről a másikra. Másfelől pedig, ha az első évben fel nem használt források maradnának, akkor azt az ifjúsági foglalkoztatásra lehet fordítani később. Ha a költségvetés szerkezetét vizsgáljuk, szembeűnő, hogy több pénz jut a kutatás-fejlesztéssel, oktatással, tagállamok közötti közlekedési, energia és digitális fejlesztéssel foglalkozó ágazatoknak, összesen 34 milliárd euró. Ezzel szemben 30 milliárddal jut kevesebb kohézióra, valamint 50 milliárddal a mezőgazdaságra. (Andor, 2013) Ezekről részletesebb információt az EU2020 Stratégia vizsgálatakor találhatunk.

A korrekt értékeléshez az is hozzátartozik, hogy beszámoljunk a negatív fejleményekről. Jelen esetben ez azt jelenti, hogy az EU történetében először csökken a közösségi költségvetési keret nagysága az előző ciklushoz képest. Ez persze érthető, hiszen ilyen válságos időszakban a tagállamok nem akartak további növekedést az újra elosztott források nagyságát illetően. Az tény, hogy a nemzeti és az uniós szintű költségvetés között van kapcsolat, de elfogadhatatlan, hogy az eltérő intenzitású megszorító politikákat alkalmazó tagállamok határolják be a közös költségvetést. Az egy dolog, hogy a tagállamok körében deficitcsökkentés zajlik, azonban az EU-költségvetésének nincs deficitje. Továbbá az uniós közös források mennyisége mindig attól függ, mennyire erős közös politikát akarunk, illetve milyen anyagi támogatást. Így tehát eléggé világos, hogy a költségvetés zsugorítása nem más, mint az uniót gyengíteni próbáló törekvések összessége. Ez a költségvetési tervezet a közös politikák közös támogatásának eszközeként fog funkcionálni, ezt az is alátámasztja, hogy a Szerződés az EU céljai közötti gazdasági, szociális és területi kohéziót rögzíti. Az elmúlt húsz évben a Kohéziós Alap, a Regionális Fejlesztési Alap és a Szociális Alap koordinált felhasználása szolgálta ezt a célt. Egyenként nézve, a kohéziós politika megőrzi prominens szerepét, súlya csak alig észrevehetően csökken a költségvetésen belül. A kohéziós politika tekintetében arra törekedtek, hogy az EU támogatásokkal elért eredmények mérhetőek és fenntarthatóak legyenek, így az Európai Szociális Alap a politika integráns része maradhatott. Az ESZA-t egy kiegészítő eszköz, az Ifjúsági Foglalkoztatási Kezdeményezés segíti majd azokban a régiókban, ahol a pályakezdők lehetőségei a legrosszabbak. A szociális dimenzió új elemeként az EU leginkább nélkülöző polgárainak támogatása kerül be a tervezetbe. Nekik élelmiszersegéllyel és más természetbeni támogatással próbálnak segíteni. Az elkövetkezendő

hét évre összesen 2,5 milliárd euró állna rendelkezésre, ami a nemzeti programok 85%-át fedezné, így a tagállamoknak csak 15%-kal kellene hozzájárulni. (Andor, 2013)

Az Európai Globalizációs Alap is folytathatja működését a sok vita ellenére is, amely a nagyfokú elbocsátások esetén nyújt segítséget az állás nélkül maradt polgároknak. Ezt a fajta pénzügyi eszközt nemrég hozták létre válaszul a nemzetközi helyzetekre, ahol a munkamegosztás változásáról, az ipari tevékenység kihelyezéséről, időről időre negatív hírekkel szembesülünk. Amikor hirtelen bocsátanak el 1-2000 embert, a helyi intézmények számára nagy kihívást jelent az ő támogatásuk, átképzésük, vállalkozóvá tételük. Olyan válságos időszakban, ahol minden országnak szigorúbban kell betartani az EU fiskális szabályait, az erre kialakított mozgástér egyre jobban szűkül. Ez a kicsi ámde hatékony EU-szintű pénzügyi eszköz testesíti meg a közösség szolidaritását. Az Alap működéséről pozitív visszajelzések érkeztek, mégis számos ország ellenezte a működtetéséről szóló bizottsági javaslatot, holott, mikor szükségük volt rá, ők is igénybe vették az általuk nyújtott segítséget. (Andor, 2013)

A közösségi szolidaritást támogatja a természeti csapások esetén bevethető Európai Szolidaritási Alap, mely felhasználásának feltételein lazítottak, így könnyebben elérhető a tagállamok számára, sőt 10%-ot előlegként is folyósíthatnak a bajba jutott tagoknak. Az oktatás-integrációs- foglalkoztatás politika uniós költségvetési eszköze az Európai Szociális Alap. A pénzügyi keret javaslata épp ezért az, hogy az Alap költségvetése elérje a kohéziós politika költségvetésének legalább 25%-át. Ez pontosan 84 milliárd eurót jelentene minimum. Az alapnak köszönhető többek között az élethosszig tartó tanulás lehetősége, munkaerőpiac jobb működése, munkahelyteremtések, valamint a szociálpolitika támogatása. Ez utóbbi legnagyobb gátja viszont a beszűkült mozgástér, mely az elmúlt időszakban alakult ki. Mégis a Szociális Beruházási Csomag megvalósításához szükséges támogatást a tagországok többnyire az ESZA-tól kapják. Eddig kb. 50 millió emberhez jutott el a támogatás, ami mintegy 75 milliárd eurót jelent. Az új MFF-ben az ESZA sokkal eredményorientáltabb lesz, melynek valódi fokmérője az, hogy miként járultak hozzá a strukturális alapok az adott ország gazdasági, társadalmi fejlődéséhez. Ehhez egy kisebb eszközt hívnak segítségül a jövőben, melynek neve „Program a Társadalmi Változásért és Innovációért”. Célja pedig forrást biztosítani olyan innovációs megoldások fejlesztésére fordítandó pályázatoknak, melyek bizonyítottan a létező szociális problémák hatékony megoldását kínálják. (Andor, 2013)

2.5. Új mechanizmusok az euró övezeten innen és túl

A közös valutát nem használó tagállamok között szétosztott pénzügyi segítség volt 2008/2009 legfontosabb teendője. Azonban 2010/2011 évet már az euró övezeti bajba került országok megsegítésére kell szánni. A 2008-as válság első hullámában Magyarország, Lettország és Románia szorult segítségre, amit még a Nemzetközi Valutaalap is támogatott. Itt szükségessé vált a szabályozási környezet megváltoztatása, így 2008. október végén az ECOFIN Tanács elfogadta az ilyen külső országok megsegítésére szánt hitelkeret bővítését. (Moldicz, 2012)

A nemzeti gazdaságpolitikák összehangolva alkotják a mindenkinek felett álló gazdaság megvalósításának alapját. A célok megvalósítása a gazdasági és pénzügyminiszterek feladata. Ők alkotják közösen a Gazdasági és Pénzügyi Tanácsot, más néven az ECOFIN-t. (Blahó-Prandler, 2011) Első körben 12-25 milliárdra, majd 2009 márciusában 25-50 milliárdra emelték a keretet. Az IMF minden ország programjának kialakításában, finanszírozásában részt vett. Az események gyorsan követték egymást, a második hullám mindenkit váratlanul ért, amikor is az euró övezet került válságba. Ez pedig rávilágított a közös valuta és a politika szoros összefüggésére. Az euró övezeten belüli helyzetet tekintve hosszú tradíciója van annak, hogy viszonylag magas infláció mellett az árfolyam-politika egyúttal versenyképesség javító eszköz is legyen. Ennek az euró bevezetése véget vetett, de a strukturális problémák, amiket ezekkel orvosoltak, nem szűntek meg. (Moldicz, 2012)

2.6. Az egyes tagállamok válsághelyzete

A következő pár sorban Görögország, Írország és Portugália államadosságát vizsgálom meg, akiknek kötvénypiaci támadásokkal kellett szembenézniük. Kutatásaim során világossá vált, mennyit számít az, ha valaki saját valutájában, vagy euróban, a közös valutában adósodik el. Erre nagyon jó példával szolgált Nagy-Britannia, aki a 20. században magasabb adósságállománnyal rendelkezett, mint a fent említett három ország, mégis őt nem fenyegették pánikszerű támadások. (Krugman, 2012)

2.6.1. Görög válság röviden

2009-ben már a GDP-arányos államháztartási hiány 9,8%-os volt a pénzügyi válság hatására, ami 2010-re 15,6%-ra szökött fel. Az euró övezeti országok segítségére szorult, hiszen a külső finanszírozás hiánya és az államkötvények növekvő kamatszintje erre ösztönözte az országot. Végül 80 milliárd eurós mentőcsomagot kapott, amihez 30 milliárd eurós IMF hitel kapcsolódott. A csomag nagyságáról, feltételeiről 2010. május 2-án született döntés, amit óriási vita előzött meg. Németország nehezen adta támogatását egy olyan programhoz, ahol a

német polgárok többletterheket vállalnak. 2011. július 21-én döntöttek a 2. görög csomagról is, ami 109 milliárd eurós pénzügyi segítséget, valamint a kamatszint csökkentésének vállalását tartalmazta. Ezen kívül a 7,5 éves hitelek futamidejét 15 évre akarták kitolni 10 év türelmi idővel, ráadásul azt akarták, hogy a magánhitelezők mondjanak le 37 milliárd eurós követelésükről. Az ország már rég gyámság alá került, hiszen beszűkült az ország gazdasági szuverenitása, ez többnyire a technokrata kormányok hatalomra kerülése miatt van. (Moldicz, 2012)

2.6.2. Ír gazdaság megsegítése

Itt most szeretném felhívni a figyelmet a költségvetési integráció fontosságára, hiszen ez elengedhetetlen volna az olyan gazdaságok megsegítésére, mint amilyen Írországé. Az ő esetében- úgy, mint sok más állam esetében is- az ingatlanpiaci buborék kipukkanása után a gazdaság mély recesszióba süllyedt, tombolt a munkanélküliség, ráadásul a bedőlt jelzáloghitelek száma az egekben volt. Egyszóval mély válságba zuhant, ahonnan euró övezeti tagsága ellenére egyedül kellett többé-kevésbé kilábalnia. Egyedül kellett biztosítani az egészségügyi ellátást, folyósítani a nyugdíjakat, megmenteni a bankokat a csődtől. (Krugman, 2012) Ezt követően 2010. december 7-én született döntés az ország megsegítéséről. Neki az ingatlanpiaci manőverekkel küzdő bankok pénzügyi nehézségei miatt kellett igénybe vennie a támogatást. Gazdaságának nyitottsága egyrészt előnyére vált, de később hátrányt is jelentett. Az alacsony vállalati adószint miatt az országba áramló FDI hozzájárult az ország modernizációjához, amiben a pénzügyi szektornak is nagy szerepe volt. A külföldi befektetők elsősorban az USA-ból és az EK-ból jöttek, ami később, a válság kialakulásakor érzékennyé tette az így gazdaságot. A gyengülő makrogazdasági mutatók miatt recesszió alakult ki. Ezt a megugró kockázatot csak magasabb hozamok mellett voltak hajlandóak finanszírozni. 2010 márciusában ez 4,5% körüli volt a 10 éves államkötvények másodlagos piacán. Novemberben pedig 8 % felett járt már. Az ESFS és az EFSM 45 milliárd, az IMF 19,5 milliárd, EK, Dánia, Svédország 4,8 milliárd, és végül az ír államkincstár és a Nyugdíjalap 17,5 milliárd euróval segítette ki a gazdaságot. (Moldicz, 2012)

2.6.3. Portugália esete

2011. április elején a pénzügyminiszterek magyarországi tanácskozásán elvi döntés született egy 78 milliárd eurós segítségről. Ebből 26 milliárd érkezett az IMF-től, 26 milliárd az EFSF-től és 26 milliárd az EFSM-től. A 3 éves program hitelei átlagosan 7,5 éves futamidőre szólnak, melynek feltételei között szerepel többek között a közszféra béreinek befagyasztása

2013-ig, az 1500 euró feletti nyugdíjak csökkentése, a munkanélküliek juttatásának reformja, az adócsökkentő tételek ritkítása, a privatizációs program elindítása, valamint a bankmegmentés rendszerének kialakítása. (Moldicz, 2012)

2.7. Kilábalási stratégia akkor és most

2010-ben, amikor a II. Barroso Bizottság megkezdte munkáját, már tisztán láttuk, hogy a 2008-as válság csak az 1929-es összeomláshoz hasonlítható. Ugyanez igaz volt az utána következő depresszió időszakára is, amit a válságok váltottak ki. A kísérteties hasonlóság okán jogos a kérdés, vajon az akkori kilábalási, fellendítési stratégia most is beválik-e, szolgál-e tanulságokkal az amerikai New Deal Európa számára. Remek alkalmat kínált a helyzet megvitatására 2013 márciusa, a 80 éves évfordulója az amerikai eseményeknek. (Andor, 2013) Tekintsük át az akkori fellendítési stratégia elemeit, hogy később összevethessük az európai helyzettel. Az akkori újítások közül két fontos dolgot kell kiemelni; a pénzügyi rendszer szabályozását és a foglalkoztatáspolitikát.

A New Deal első lépése a pénzügyi viszonyok rendezése volt. 1933-ban új banktörvény született, melyet kongresszusi támogatói után Glass-Steagall törvénynek neveztek el, szétválasztotta a kereskedelmi és a befektetési banki tevékenységet, hiszen minden intézménynek azon a területen kell tevékenykedni, ahol átlátja a viszonyokat és rendelkezik a szükséges információkkal. Második lépésként felállítottak egy központi értékpapír felügyeletet. Törvénybe foglalták, hogy a részvények kibocsátóinak birtokolniuk kell a szükséges információkat és azokat a befektetők rendelkezésére kell bocsátaniuk. Másrészről a foglalkoztatáspolitikai kérdése töltött be kulcsfontosságú szerepet Roosevelt stratégiájában. 1933-ban az a szörnyű helyzet állt elő, hogy a munkaerő több mint egy negyede kihasználatlanul állt, így a munkahelyteremtés létfontosságúvá vált, ez többnyire közmunkák formájában valósult meg. A legjelentősebb ezek közül is a Tennessee-Völgyi Hatóság felállítása volt, ami a Tennessee folyó komplex szabályozását és villamos áram termelésére való felhasználását tűzte ki célul. Ez a New Deal legsikeresebb intézményének bizonyult. 1935-ben Roosevelt új törvényhozási folyamatot indított el, II. New Deal néven. Itt a legfontosabb részei közé a társadalombiztosítási és az adótörvény sorolható. Az 1935-ös Társadalombiztosítási törvény a munkanélküli biztosítást vezette be, valamint csekély mértékben ugyan, de járadékban részesítette a 65 éves koruk után nyugdíjba vonulókat. Ezen felül bevezette a családi pótlékot az alacsonyabb jövedelmi kategóriákban élők körében. A Nemzeti Munkaügyi Törvény és a három évvel későbbi kiegészítése hozzájárult az amerikai jóléti állam kiépítéséhez. Utóbbi a munkakörülményeket szabályozta. Ezen a ponton már a

társadalom igazságérzetével is találkoztak az állam érdekei. Más kezdeményezések is felütötték a fejüket, azonban a New Deal kínált kizárólagosan mindenre kiható megoldási csomagot. Egyszerre foglalkozott a valutapolitika, foglalkoztatáspolitikai, ipar és agrárpolitika, bankszabályozás, szociálpolitika kérdésköreivel. Az 1933-as New Deal négy cselekvési dimenzióban tevékenykedett; segély, fellendítés, reform, újjáépítés. Itt vált nyilvánvalóvá, hogy a rövid és hosszú távú célok egyaránt meghatározásra kerültek. (Andor, 2013)

E rövid áttekintés után senki nem gondolja úgy, hogy egy az egyben átvehető lenne ez a stratégia, azonban a válsághoz vezető okok, a depresszió elhúzódó jellege és a félkész európai intézményrendszer miatt több a hasonlóság, mint azt első ránézésre mondhatnánk. Az a fajta tökéletlen monetáris rendszer, a makroszintű gyenge kereslet, a csekély magánszektori beruházások, melyek ma jellemzik az uniót a 30-as években ugyanúgy jelen voltak. Ahogy akkor is megállapították, úgy most is szükség van szorosabb gazdaságpolitikai koordinációra, szigorúbb pénzügyi szabályozásra, magasabb fokú szövetségi szolidaritásra, demokratikus legitimációra. Rooseveltt és gazdaságpolitikája még ma is mintája és ihletője minden válságkezelésnek, melyet progresszív szellemben hajtanak végre. (Andor, 2013)

Az Európai Központi Banknak köszönhetően 2013 első felében viszonylagos csend uralkodott a pénz- és tőkepiacokon. Ez viszont a növekedés újraindításához kevésnek bizonyult. A fellendüléshez szükséges stratégia új makrogazdasági keverékkel lenne megvalósítható, aminek az elemei a következők: (Andor, 2013)

- EU-szintű bankunió létrehozása az első lépés, ami a megrendült, válságos helyzetbe került bankok átalakítására, végső esetben felszámolására specializálódik. Gyorsan kell csökkenteni Európa pénzügyi szektorában az adósságokat, valamint a vállalatokat minél hamarabb hitelhez segíteni.
- A fiskális konszolidáció, ami a pénzügyileg gyengébb tagállamokban került végrehajtásra, ellensúlyozásra szorult, amit az erősebb országok fogyasztásbővülésével lehetne megoldani. Az egyensúlyteremtés folyamatának szimmetrikusan kell zajlania, melyhez szerkezeti intézkedések szükségesek az erősebb országokban, ami által a bérek és a termelékenység nőhet, valamint a megfelelő szintű minimálbér védheti a dolgozókat a szegénységtől.
- Reálgazdasági beruházásokra van szükség, hogy a gyengébb tagállamok az euró megtartásával visszanyerhessék versenyképességüket. Ehhez egy korszerű iparpolitika elengedhetetlen, ami támogatja a vállalkozást és a vállalati szerkezetváltást. Ezáltal fenntartható üzleti modellek jöhetnek létre. Ehhez az uniós alapok szolgálhatnak forrásként.

- Expanzívabb európai monetáris politikára van szükség. Az Európai Központi Bank kötvényvásárlási készségének meghirdetésével egyfajta feltételes végső hitelezővé vált, amivel időt nyert az EU gazdasága számára. Azonban ilyen deflációs környezetben nem lehet túllépni a válságon, másfajta inflációs előirányzatra van szükség, valamint újra kell gondolni a Központi Bank szerepét és hatáskörét.
- Nem szabad megfeledkezni a humántőke-beruházásokról sem. Új lehetőségeket kell teremteni a munkaképes fiatalok számára, így már februárban megállapodtak az EU munkaügyi miniszterei az ifjúsági garancia elvéről, azonban még dolgozni kell a megvalósításán. A program hosszú távú célja a teljes foglalkoztatás kibontakoztatása az idősebb dolgozók átképzésével és a gyermekgondozás kiterjesztésével egyetemben.

Az USA válságból való gyors kilábalásának legfontosabb tényezője a keresletélénkítő politika volt, melyhez adottak voltak a szükséges eszközök is. Ezzel ellentétben az európai berendezkedés más. Viszont az aggregát kereslet élénkítését célzó intézkedéseket és lehetőségeket itt is meg kell találni. Így került előtérbe a gazdaságilag jobb pozíciókat betöltő országok bérpolitikája. Az EB szerint gyorsabban kellene nőniük a német béreknek, hogy Európa kilábalhasson a válságból. Ez némi magyarázatra szorul, de tekintsük át a folyamat mérföldköveit. Könnyen a versenyképesség gátját okozhatja az, ha egy országban egy évtizeden át messze a termelékenység növekedési üteme fölött emelkednek a bérek. Azonban, ha minden ilyen ország a bérek kurtításán dolgozik, könnyen odajuthatunk, hogy fél Európában zsugorodik a kereslet. Hiszen a kevesebb kifizetett bér azt is jelenti, hogy csökken a vásárlóerő, így kevesebbet fogunk termelni, ergo kevesebb munkahely marad fenn. Tulajdonképpen az Unión belüli egyensúlytalanságok miatt van még mindig napirenden ez a bérprobléma, amit ki lehetne egyensúlyozni, ha az exporttöbblettel rendelkező országok alkalmazkodnának a deficit országokhoz hasonlóan. A valutaunió kohéziója nagy veszélybe kerül ilyen lépések megtétele nélkül. Itt jön képbe Németország, ahol a válság előtti évtizedben szigorú önmérsékletet láthattunk. Ennek oka az a félelem volt, miszerint a német ipar keletre települ. Távolról szemlélve az eseményeket, kijelenthetjük, hogy az EU-bővítések és az elhúzódó pénzügyi-gazdasági válság ellenére a német piac érintetlen maradt, sőt a világ élére került. Ennek háttérében a bérszínvonal sajátossága mellett az innováció, technológia, megbízhatóság, minőségi tényezők álltak. Ez sokak szerint a merkantilizmussal egyenlő. Gazdaságpolitikáját tekintve Németország sikeresen halmozott fel egy óriási külkereskedelmi többletet. Minden EU-tagországban alapszabály, hogy a béreket a munkáltatók és a munkavállalók autonóm tárgyalásainak függvényeként határozzák meg, azonban a német pénzügyminiszter az egyensúlyteremtés jegyében elvárná, hogy szóljunk bele a görög és a

portugál bérek alakulásába. Míg az európai országok többségében létezik egyfajta minimálbér, Németországban ilyen nincs, főleg a szolgáltató szektorban. Ez is az oka annak, hogy ilyen nehéz a megfelelő bérdinamikát kialakítani. Az országban még mindig magas a dolgozó szegények aránya, akiket nem véd a minimálbér által nyújtott biztonsági védőháló, így fontos tehát, hogy a dolgozók minél szélesebb rétegeit bevegyük ebbe a zónába. (Andor, 2013)

Ahhoz, hogy kialakulhasson a következő évtizedek gazdaságpolitikai és monetáris kerete, Európának egy Bretton Woods-hoz hasonló konferenciára volna szüksége. A viharos helyzetek rendezése érdekében egy átfogó alku kellene, ami a többlettel és deficittel rendelkező országok között jönne létre, egy fenntartható gazdasági pályát megalkotva. Az alku részét kell képeznie az adósság egy részének leírása is, hiszen a többlettel rendelkező tagállamok sok esetben a deficitese államok közvetlen hitelezői is. Ideális esetben minden adósságot vissza kell fizetni. Azonban adósságválság esetén nem csak a hitelfelvételek, de a hitelnyújtások is felelőtlenül zajlottak, így minden érintett félnek kötelessége engedményeket tenni, és részt vállalni méltányosan a veszteségek terén. Lehetséges alternatíva például az államadósságok összevonása. Továbbá fontos az unió demokratikus legitimációjának erősítése, ezen kívül a társadalmi legitimáció megerősítése az EU szociális dimenziójának továbbfejlesztését jelenti. A közös valuta és az egységes piac ide már kevés. Egyes térségekben mára már szociális katasztrófa elhárításról beszélhetünk, hiszen a gazdasági integráció miatt a tagállamok szociális kasszáit erősen megnyirbálták, ami szegénységet és elnyomorodást vont maga után, főleg a periféria országok esetében. A szükséges pénzügyi alapot pedig a már említett ESZA és az Európai Globalizációs Alap képes szolgáltatni. Azonban első lépésként az a célunk, hogy a fent említett szempontok és eszközök láthatóvá váljanak és felértékelődjenek a társadalom számára. (Andor, 2013)

2.8. Modellváltás, centrum és periféria kapcsolata

Azt már régóta tudjuk, hogy a közös adósságfinanszírozás a hosszú távú célok egyik fő eleme, hiszen az eurót csak így lehetne fenntartani, azonban rövid és középtávú intézkedésekre is szükség van, hogy a válságot fékezni tudjuk. Ez elsősorban azt jelenti, hogy a bankrendszer és az államok adósságainak körkörös egymásrautaltságát és leminősítését meg kell szüntetni. Egyértelmű tehát, hogy a háromelemű bankunió megvalósítása kulcskérdéssé vált, ami a bankfelügyeletből, bankszanálásból és betétbiztosításból tevődött össze. Ezeket a tervezett intézkedéseket vagy kényszerből, vagy szenvedéllyel, de végre kell hajtani az elkövetkezendő időszakban a kilábalás reményében. Mindenekelőtt napirendre kell tűzni az euró-kötvény

bevezetését, az államadósságokért való kölcsönös felelősségvállalás valamilyen formáját. Nem láttunk még arra példát a történelem során, hogy egy valutaunió fiskális unió nélkül is fenn tudott volna tartósan maradni, mégis számtalanszor kísérelték már meg a rendszert ilyen módon megszilárdítani. Több közös politikát, több szolidaritást sürgetnek, azonban ezekhez több összetartozás érzés is kellene, aminek hiánya tisztán rávilágít a kényszerből való cselekvésekre. Ugyanakkor a szükségszerűség mellé félelem érzet társult, hiszen a Gazdasági és Monetáris Unió szerkezeti problémáit a felfordulástól való félelem, az összeomlás elkerülésének reflexe irányította. (Andor, 2013)

Az árfolyamok kiszámíthatóságát szem előtt tartva a párhuzamos jegybanki intervenciók elvére épült az ún. valuta kigyó, mely szerint a gyengülő és erősödő valutával rendelkező országok jegybankjának is kötelező volt interveniálni. Minden jegybanknak kezességet kellett vállalnia, hogy a keresztárfolyamokat és az egységes párhuzamos valuta árfolyamokat csak az engedélyezett sávon belül hagyják lebegni (+/- 1,5-1,25%). Helyébe az árfolyam mechanizmus került, amihez még a mai napig minden EU tagállamnak csatlakoznia kell, attól függetlenül, hogy 1999. 01.01-jén csatlakozott-e az EMU- hoz, vagy sem. (Csáki, 2008)

Fontos említést tennünk arról, hogy a közép-európai térség java része fél perifériális helyzetben van a világ gazdaságban. Ide azok az országok tartoznak, akik a centrum alsó sávjából a periféria irányába haladnak, illetve az olyan országok, akik jobb periféria helyzetükből a centrum felé igyekeznek. Így tehát a fél periféria országainak legjellegzetesebb tevékenysége a perifériába való lesüllyedés elleni küzdelem. (Majoros szerk., 2011)

Ha az euró válság kezdeti szakaszát vizsgáljuk, láthatjuk, hogy a balti államokban (Észtország, Lettország, Litvánia) ment a leggyorsabban az egyensúly megteremtése. Ők már 2012-2013-ra növekedési pályára álltak, míg a többiek az adósságok és a megszorítások csapdájában vergődtek továbbra is. Szigorú megszorító intézkedésekkel, a GDP és az életszínvonal jelentős csökkentését vállalták, hogy minél hamarabb talpra állhassanak. Az eredményük magáért beszél, ám a teljes képhez meg kell vizsgálni ezen országokat más szempontokból is. Többek között a kiigazító programjukat akkor vezették be, mikor 2008-ban még a válság előszelét sem érezhették, így a bizalom adott volt az újításokkal kapcsolatban. Továbbá, hogy a környezetükben lévő gazdaságoknak szintén nagy növekedési potenciáljuk van (Németország, Lengyelország, Svédország, Oroszország). Azonban hiába produkáltak növekedési adatokat, ez még mindig kevés volt az előző GDP-szint eléréséhez. Annak ellenére, hogy Lettország pénzügyileg vitathatatlanul sikeres, mégis az EU már 2011-ben javaslatokat tett. Olyan intézkedés került bevezetésre, mely során az ország megnövelte a munkanélküli segélyre való jogosultság időtartamát. Ezt követően az ifjúsági

munkanélküliség kérdéskörével kellett foglalkozni, az ESZA közbenjárásával végül csökkent is a munkanélküliség a fiatalok körében. Észtországban és Lettországban az euró bevezetése esélyt jelentett a stabilitásra, de a gazdasági növekedést össze kellett hangolni a szociális fejlődéssel. Az ország sikerét csak saját adottságaihoz szabad viszonyítani, mert hiába sikerült a válságból hamar kilábalni, ez mégsem mutat jó példát a többi tagállam számára, hiszen rettentően nagy árat fizettek ezért reálgazdasági és szociális szinten egyaránt. A szociális ár elviselésének ahhoz is köze lehet, hogy Lettországban a lakosság igen nagy aránya még állampolgársággal sem rendelkezik. Így tehát egyértelmű, hogy a balti modell nem általánosítható. Közös szabályozó, kiegyenlítő, felzárkóztató mechanizmusok nélkül nem beszélhetünk valutaunióról, csak valutatanácsról, ami tulajdonképpen egy olyan valutarezsim, amit a balti országok alkalmaztak hosszú időn keresztül. Ez a rendszer mereven rögzített árfolyamot feltételez, így a fellendülés idején a periféria országainak gazdaságai hitelességet importálnak, valamint bőséges tőkeimportot élvezhetnek. Ha viszont válságos időszakot élünk, a belső leértékelés elkerülhetetlen, olyan fiskális és bérugalmasságot tanúsítva, ami nem is jöhetne létre önálló nemzeti valuták esetén. Kiegyensúlyozott növekedés nélkül ez a rendszer nem lehet hosszútávon fenntartható, maximum átmeneti sikerek érhetőek el vele. (Andor, 2013)

2012 nyár elején a Gazdasági és Monetáris Unió fejlesztéséről megszülettek a tervezetek (EMU 2.0) majd ősszel már a gyakorlati lépéseké volt a főszerep. Első lépésként az EKB felhagyott régi szerepével és meghirdette az államkötvények korlátlan vásárlásának lehetőségét. Eközben a német alkotmánybíróság elfogadta az Európai Stabilizációs Mechanizmust, a Bizottság pedig egy új munkafelügyeleti koncepciót fogadott el. Barroso a Parlament elé tárta új elképzeléseit az európai föderális összefogás szükségességéről. Világosan kijelentette továbbá azt is, hogy az új problémákat nem lehet a régi eszközökkel megoldani. Ez pedig egyre nyilvánvalóbbá teszi a tagországok egymásrautaltsági igényét. Beszédének egyik fő mondanivalója a szociális összefogással volt kapcsolatos; Európa nem engedheti meg magának a szociális intézmények romlását, nem, hogy temetni, inkább erősíteni kellene azt, hiszen köztudott, hogy azok az országok gazdaságilag sokkal sikeresebbek, ahol erős a szociális párbeszéd. (Andor, 2013)

2012 decembere újabb mérföldkő volt az Unió életében, hiszen a Tanács egy új tervvel állt elő, mely a Blueprint nevet kapta. Ez a valutaunió hosszú távú átalakításáról szólt. Heves vitákat váltott ugyan ki, de szükségességét senki sem vitatta. A fenntartható monetáris unióhoz elengedhetetlen a fiskális eszközök megléte, azonban a szigorú fiskális szabályok miatt a szociális stabilizátorok már lassan erejüket veszítették. Így tehát szükség van olyan

stabilizátorokra, melyek képesek kezelni ezeket az aszimmetrikus helyzeteket, és irányt mutathatnak egy kedvezőbb növekedési pálya felé. Ilyen automatikus szociális stabilizátor például az EMU- szintű munkanélküli biztosítás. Hiába Barroso jó ötlete, a decemberi csúcsmégsem élt a lehetőséggel, sőt ismét zuhanó tendenciát mutatott a fejlődést illetően. Még az eddig irányt mutató német-francia tengely sem mozdult semerre. A kulcsfontosságú makrogazdasági kérdésekről pedig hirtelen áttértek a mikro gazdasági problémákra, ami ugyan szintén fontos, de nem helyettesítheti a rendszerépítés folytatását. (Andor, 2013)

A válság a bankokat is megrendítette, amelyek támogatását az EU jóváhagyta, azonban a kedvezőtlen szociális helyzetű állampolgárok támogatására már nem jutott forrás. A centrum és a periféria országai közötti összhang megteremtését sok tényező gátolta, azonban egyre sürgősebb feladat összehozni, hogy a periféria országainak reformkészsége találkozzon a centrum támogatási készségével. Ehhez világos szabályokra, több méltányosságra van szükség. A valutaunió félkész jellegét tehetjük felelőssé az Európán belüli növekvő divergencia miatt. Ráadásul még most is sok tényező van működésben, melyek a fejlődés útjában állnak; például az egyoldalú valutaleértékelés lehetetlensége a deficit országokban, a szűkös fiskális mozgástér. A bankunió kiépítése ezek mellett pedig nagyon lassan halad. Emiatt pedig a Gazdasági és Monetáris Uniót folytatni kell, szociális dimenzióját pedig meg kell erősíteni. Ehhez a vitához tartozik az automatikus stabilizátorok kérdése is, fel kell tárnunk ezeket mennyire lehet az országokon belül helyreállítani. Egy mély és valódi monetáris unió létrehozásához elengedhetetlen, hogy a fent említett kérdéseket letisztázzuk, fejlődésükért megtegyük a szükséges intézkedéseket. (Andor, 2013)

2.9. Az euró övezet jövője

Az euró jövőjét már sokan kétségbe vonták és rámutattak arra, hogy a Stabilitási és Növekedési Paktum további szigorításával nem fognak megelégedni a piaci erők. Eközben a másik oldalon az európaiak többsége arra vár, hogy a válság véget érjen, persze anélkül, hogy az integrációt elmélyítenék. Azonban most is, mint máskor a radikális döntésekhez szükséges végső lökést a piaci erők fogják megadni. A veszély kiküszöbölését szolgálta volna a SNP költségvetési hiányra és államadósságra vonatkozó szabályozása az EKB függetlensége, valamint a *no bail out-klauszula*. A sors furcsa fintora, hogy nem a megugró infláció okozta az euró övezet gyengeségét, hanem a bankszektor megmentése miatt növekvő államadósság és a finanszírozáshoz szükséges kamatfelár. Így a mentőcsomagok után a megoldást sokan a SNP szigorításában látták. Görögországon kívül minden kormány fegyelmezettebb volt, mint a magánszféra. A 2008-as válság közvetlen következménye volt az államadósság gyors

növekedése, sőt Spanyolország és Írország gyorsan csökkentette is államadósságát a SNP betartása révén. (Moldicz, 2012)

A válság fő okozói között a válságban érintett gazdaságok fogyasztási és ingatlanpiaci boom-ja szerepel kiemelt helyen. Ezt viszont a folyófizetési-mérleg többlettekkel rendelkező gazdaságok finanszírozása tette lehetővé a válság előtt. Ilyen helyzet a Paktum betartásától függetlenül bármikor létrejöhet. Ezen pedig kizárólag a nemzetgazdasági szuverenitás gyengítése, valamint a strukturális reformok végrehajtása segíthet. 2009 után a SNP továbbfejlesztése mellett többször emlegették a gazdasági kormányzást, pontosabban azt, hogy uniós szintű gazdasági kormányzás kellene, ami lehetővé teszi az erősebb gazdasági irányítást. 2010 szeptemberében az EB létrehozta a jogalkotási intézkedések csomagját, az ún. *six pack rules*-t, ahol rendeletek révén szigorították a SNP előírásait, továbbá figyelembe vették a makrogazdaság egyensúlytalanságát és szankciós rendszert vezettek be. Ezt 2011 őszén elfogadták a tagállamok, majd decemberben életbe is lépett. A költségvetések és az egyensúlyi folyamatok erőteljesebb uniós szintű szabályozását, a folyófizetési mérlegek figyelemmel kísérését tartalmazta. Utóbbi esetében az alacsony inflációs környezetben túl magas lehet még a 3% alatti költségvetési hiány is, ha az alacsony növekedési ütemekkel párosul, vagy ha a magas növekedés nagy egyensúlytalanságot szül. Az uniós fejlesztést és a gazdasági kormányzást az európai szemeszter köti össze, egy 2010 szeptemberében elfogadott javaslat alapján. Azonban a két folyamat elválasztása továbbra is fennmarad. A tagállamok a Stabilitási és Konvergencia programokat az ún. Nemzeti Reformprogramokkal párosítva nyújtják be. (Moldicz, 2012)

A reform elemei: (Moldicz, 2012)

- a költségvetést egyensúlyba kell hozni vagy többletet kell mutatniuk
- a strukturális költségvetési hiány nem haladhatja meg a GDP 0,5%-át
- ezt nemzeti alkotmányba kell foglalni
- a szabály be nem tartása esetén a szankció automatikus (EB ellenőrzi)
- a tagállamoknak be kell számolniuk az államkötvény kibocsátási szándékukról

Az Európai Szemeszter továbbfejlesztése az Euró Plusz Paktum, aminek az euró övezeti tagállamok, valamint Bulgária, Dánia, Lengyelország, Lettország, Litvánia és Románia a tagjai. Célja pedig a gazdaságpolitikai koordináció erősítése, de felelős azért is, hogy a versenyképességet érintő kérdésekben is kialakuljon a konvergencia. A vállalatokat 12 hónapon belül végrehajtják, valamint erről beszámolnak a nemzeti reformprogramban. Laza koordinációról van szó, de több területre is kiterjed ez. Elfogadása a rövid távú válságkezelést

jelzi, melyet a strukturális problémák megoldásával kell kiegészíteni. A megoldás ennek függvényében két irányból jöhet. A strukturális reformok folytatása elkerülhetetlen a legtöbb EU tagország számára. Az OECD átlaghoz képest kisebbek a jövedelmek, az átlag munkaerő-termelékenység, és a munkaerő kihasználtság is elmarad tőle. Az agrárszektor uniós támogatása mérséklődött, de az importakadályok még mindig túl magasak bizonyos termékek esetében. Ezen kívül a munkaerő mobilitás útjában is akadályok állnak, az előregedési folyamat felgyorsult, így kevesebb ember vesz részt a munkában, ezáltal az egészségügyi nyugdíjkiadások növekedtek, az adóbevételek pedig csökkentek. Az integráció fejlődése nem biztos, hogy azonos a föderális normák térnyerésével, de megkerülhetetlenek a további intézményi változtatások. (Moldicz, 2012)

Az EU viszonylag gyorsan reagált a válságra, de ennek ellenére a következmények hosszú távúak lesznek, ráadásul a jelenlegi együttműködési formák nem elegendőek a probléma kezelésére. Helyre kell állítani a bizalmat, javítani kell a versenyképességet. A belső különbségek hamar elvezethetnek egyes országok euró övezeti tagságának megszűnéséhez. Ennek ellenére a gazdaságpolitikai integráció a „mag” esetében erősebb, mint valaha. Ugyanakkor a gazdaságpolitikák tagállami szintű kezelése továbbra is versenyhelyzetet teremt, ez elősegíti a tőke, tudás, információ, képzett munkaerő egy helyre koncentrálódását. Ehhez viszont az integráció egy olyan optimális szintje szükséges, mely képes biztosítani az áramlást. (Moldicz, 2012)

3. FOGLALKOZTATÁSPOLITIKA

Alapvetően a munkanélküliség elsősorban nem az államnak okoz gondot, hanem nyilvánvalóan az egyénnek. Hiszen munka nélkül, kereset nélkül hosszútávon nem képes finanszírozni az életszükségleteit. Attól függően, hogy milyen tartós munkanélküliségről beszélünk, fontos, hogy számoljunk annak rövid és hosszú távú következményeivel. Pár hónapos jövedelem kiesés esetén számíthatunk az állami támogatásra, azonban hosszabb távon arra is gondolnunk kell, hogy a munka világába egyre nehezebben juthatunk vissza, ha jelentősebb időre esünk ki a gyakorlatból. Fennáll annak is a lehetősége, hogy találunk ugyan munkát, de az nem a végzettségi szintünknek megfelelő, így tehát nem tudjuk kamatoztatni a korábban megszerzett tudásunkat. Ez a fajta különbség pedig a fizetésünkben is megjelenik, amit automatikusan viszonyítunk korábbi bérünkhöz, vagy esetlegesen mások béréhez. Az így kapott eredmény sok esetben elégedetlenséghez vezet, így tehát fontos az, hogy mikor és kihez hasonlítjuk fizetésünket. Bizonyított tény, hogy az emberek sokkal elégedettebbek

keresetükkel és boldogabbak életükben, amennyiben a körülöttük élőknek sem jut több. Abban az esetben viszont, ha társadalmi rétegek széles körében terjed el a munkanélküliség, az már nemcsak az egyének, hanem sokkal inkább az állam problémája, hiszen ez által csökkenni fog az adóbevétele is, így lehetőség szerint minél hamarabb orvosolnia kell ezt a kényszerű állapotot. Európában is hasonló helyzet alakult ki, aminek részleteit a következőkben vizsgálom meg.

Az EU olyan programok kidolgozásával próbálja elérni a szociális piacgazdaság eszméjének megvalósítását, melyek által a munkanélküliség nagy része felszámolható lenne. Ilyenre jó példa a Lisszaboni Stratégia, mely olyan elgondolásokra épült, mint az emberi tőkébe való beruházás, vagy a foglalkoztathatóság javítása, a munkavállalás ösztönzése. Ezek tekintetében a tagországok és az EU között munkamegosztás alakult ki. Az EU segítette a legjobb gyakorlatok terjesztésében, mely a teljesítményjavulást segítette elő. A munkaerő piac szervezését tekintve a „legjobb gyakorlatnak” a dán „flexicurity” modell számított. Ennek lényege a rugalmasság és biztonság összehangolásában rejlett. De más országokban nem igazán volt sikere. Többek között a munkavállalók tarthattak attól, hogy a rugalmasságot fokozó intézkedéseket nem követi a biztonság megerősítése. A munkáltatók számára pedig nem feltétlenül volt pozitív tényező az aktív munkaerő piaci politika költségvetése. Lisszabon miatt a 2008 előtti 5-6 év során valóban javult az európai foglalkoztatási ráta, de az az eredmény a recesszió idején megsemmisült-különösen a közepes képzettségű és jövedelmű kategóriákban. Ennek a stratégiának a tovább gondolása érezhető az Európa 2020-ban is, melynek „inkluzív növekedést” hirdető szociális pillére 10 év alatt a foglalkoztatási ráta számottevő növekedést írja elő. A program inspirációt, útmutatást, támogatást ad a tagállami reformokhoz. (Andor, 2013)

Az Európa 2020 stratégiához tartozik az Új Készségek és Munkahelyek Menetrendje kezdeményezés, mely ösztönzi a tagállamok munkaerő piaci reformjait a gazdasági versenyképesség és a nagyobb esélyegyenlőség érdekében. Azonban a munkaerő piacokon nemcsak reformokra, hanem beruházásokra is szükség van. A foglalkoztatáspolitikai koordináció, mely az EU és a tagországok között működik, folyamatosan a munkaerő fejlődését célozza, a szaktudás karbantartását ösztönzi, azért, hogy a humántőkébe való beruházás gazdasági és szociális értelemben is fejlődjön hosszútávon. A munkanélküliség az EU legsúlyosabb problémájává vált, sőt nem csak a periféria országok dolgozóit sújtja, hanem sok esetben közvetlenül vagy közvetve az EU majdnem minden országát és régióját. Ami az elhúzódó válság következményeit illeti, nőtt a munkanélküliek teljes csoportján belül az egy évnél hosszabb ideje munkanélküliek száma, ezt nevezzük a ciklikus munkanélküliség

strukturálissá válásának. Ennek egyik kockázata a foglalkoztathatóság csökkenése, az, hogy az átmeneti jövedelem kiesés mellett az egyén és családja halmozott hátrányokat szenved. (Andor, 2013)

2. táblázat: A tartós munkanélküliség alakulása a teljes munkanélküliséghez képest 2008-2013 között (%-ban kifejezve)

A tartós munkanélküliség alakulása a teljes munkanélküliséghez képest 2008-2013 között (%-ban kifejezve)			
	2008	2013	változás
Írország	17,6	57,8	40,2
Egyesült Királyság	16	23,1	7,1
Görögország	24,6	62,5	37,9
Németország	47,9	36,8	-11,1
EU 27	27,5	39,2	11,7
Franciaország	39,3	39,3	0

Forrás: Eurostat adatbázis alapján saját táblázat

Tartós munkanélküliség áll fenn abban az esetben, ha az egyén 12 hónapja vagy annál régebb óta él munka nélkül. (Andor, 2013)

A fenti táblázatban szereplő adatokat a teljes munkanélküliség arányszámaiként értelmezhetjük. Így tehát kiderül, hogy amíg Írország tekintetében 2008-ban az állás nélküliek 17,6%-a nem talált munkát egy éven belül, addig 2013-ra ez a ráta több mint 40%-os növekedést ért el. Görögország adatait vizsgálva is hasonló eredményt kapunk, itt ugyanis 37,9 %-kal emelkedett meg a tartós munkanélküliek száma 2008-ról 2013-ra. Az általam vizsgált országok közül ismét Németország nyújtotta a legjobb teljesítményt. Tudniillik, a német mutatók nem hogy nem szöktek az egekbe, hanem csökkenő tendenciát mutatnak 2013-ban a kritikus 2008-as évhez képest. Ugyan a francia lakosság közel 40%-a már legalább egy éve élt munka nélkül 2008-ban, jó hír lehet, hogy ez az arány 2013-ra sem változott. Azonban a későbbiekben Franciaországnak a többi tagországgal együtt azon kell dolgoznia, hogy ezt az arányszámot drasztikusan csökkentse. Továbbá a végső cél pedig az volna, hogy teljesítsék az EU2020 foglalkoztatási célkitűzéseit, ami uniós átlagban 70%-os összfoglalkoztatási rátát jelent. (2. táblázat)

Nem feledkezhethünk meg a kiüresedés folyamatáról sem, ami a munkaerőpiac polarizációjának tekintünk. Bővebben ez annyit tesz, hogy ha csoportokra osztjuk a munkavállalókat jövedelmi kategóriák, azaz kvintilisek szerint, akkor azt látjuk, hogy a közepes szinten a legnagyobb arányú az állásvesztés. De itt elsősorban az alsó-közép kategóriában. Az Egyesült Államokban az első három évben megindult a fellendülés és

hónapról hónapra nő a foglalkoztatás. Ezzel szemben az EU-ban ugyan 2010-ben megindult a fellendülés, de 2011-2012-ben stagnálás állt be, ami a legtöbb tagország számára recessziót jelent. Így azonban megint nőtt a munkanélküliség, ahelyett, hogy csökkent volna. Európában ahol erős és intézményesített a szociális párbeszéd, ott a válságelhárítás is sikeresebb tudott lenni, vállalati, ágazati és nemzetgazdasági szinten egyaránt. Az európai modell távol áll a hire and fire (könnyű felvétel és elbocsátás) modelljétől, és a foglalkoztatáspolitikai szervezésére nagy hatást gyakorolnak a szociális partnerek. Az USA-ban és Európában is a foglalkoztatáspolitikai stratégiának része a munkát terhelő adók csökkentése. Fontos különbség azonban, hogy az amerikai kormányzat itt cselekedni is tud, míg az EU-ban az adózás tagállami hatáskör, így az európai intézmények ezt a tagországoknak csak ajánlani tudják, de előírni nem feltétlenül. Az amerikai munkaerőpiacnak egyik sajátja a nyelvi homogenitás, így a munkaerő piaci egyensúlytalanságok mobilitás útján történő feloldását is elősegíti. Azonban be kell látnunk, hogy a munkaerőpiacon végrehajtott akciókkal kizárólag nem oldható meg a foglalkoztatás bővítése. A foglalkoztatáspolitikának be kell ágyazódnia a gazdaságpolitikába, hogy annak cél és eszközrendszerét egyaránt befolyásolni tudja. Az európai politikából viszont még továbbra is hiányzik egy meggyőző rövidtávú gazdaságélénkítési stratégia. A munkanélküliség azt jelenti, hogy parlagon hever a termelőerő, így csökken a belföldi kereslet, emiatt a kormányok részéről új erőfeszítésekre van szükség a munkahelyek létrehozása és megőrzése érdekében. (Andor, 2013)

3.1. Foglalkoztatási Csomag

Az Európai Tanács jelét adta annak, hogy új irányra van szükség, így 2012 januárjában jelentős lépést tett azzal, hogy a fiskális paktumról szóló politikai egyeztető munka mellett hangsúlyozta a növekedésösztönzés fontosságát és a munkahelyteremtés szükségességét. Ezt követően júniusra egy Növekedési és Munkahely-teremtési Paktum is összeállt. Ez az ún. „európai tavasz” új lehetőségeket nyitott az unió foglalkoztatáspolitikája előtt, mely kedvező háttérrel biztosított a Foglalkoztatási Csomag elfogadásához, megismertetéséhez és végrehajtásához. A Csomag azt célozta meg, hogy az újrainduló fellendülés járjon munkahelyteremtéssel és próbáljon támaszkodni is arra. Köztudott, hogy recesszió idején a tagállamoknak számottevően enyhíteniük kell az alacsony jövedelmű munkavállalókra nehezedő adóterheket. Ennek egyik alternatíváját a környezet terhelés, tőkejövedelem terhelés vagy a vagyona kivetett adók növelése jelenti. Ugyanakkor további segítséget jelenthet olyan programok kidolgozása, melyek a munkaerőpiacról kiszorult dolgozók számára próbálnak közvetlenül munkahelyet teremteni. A modern, fejlett gazdaságokban elengedhetetlen olyan

automatikus stabilizátorok működtetése, melyek egy válságos időszakban is védőhálóként képesek funkcionálni. Szektorok, melyek keretében a foglalkoztatás bővülésére számítani lehet; digitális gazdaság, zöld munkahelyek köre, fehér (köpenyes) munkahelyek köre. A Foglalkoztatási Csomag többek között célul tűzte ki az egységes európai munkaerőpiac megteremtését is. (Andor, 2013)

A 2012. áprilisi Foglalkoztatási Csomag megerősítette az unió törekvését az inkluzív munkaerőpiac megteremtésére. Eszerint el kell érni az inaktivitás csökkentését bizonyos csoportokban, pl. a nők, fiatalok, fogyatékkal élők, idősödő munkavállalók. Valamint külön feladatot jelent a bevándorlók közössége, az etnikai kisebbségek integrációja. Fontos belátnunk azt, hogy Európának sokkal befogadóbbnak kell lennie gazdasági értelemben, hiszen felzárkózó növekedési pályák és társadalmi esélyegyenlőség nélkül az EU-t összetartó szálak könnyen szétszakadhatnak. A Foglalkoztatási Csomag új irányt mutatott a munkaerő piaci reformok tekintetében. Fontos szem előtt tartani azt a tény, hogy a versenyképességet sok tényező befolyásolja, de a legfontosabb a bérköltség, azonban ez nem elegendő, szintén kiemelt figyelmet érdemel a munkavállalók elkötelezettsége, az emberi tőkébe történő beruházás hosszútávon, melyek mindig pozitívan hatnak a teljesítményre. Jobb nemzetgazdasági teljesítmény és egy igazságosabb társadalom várható, ha sikerül megteremteni egy dinamikus és inkluzív munkaerőpiacot. Azonban ehhez két társadalmi csoport foglalkoztatási helyzetét is javítani kell; a fiatalokét és a nőké. Utóbbi foglalkoztatási rátája nemzetközi szinten is igen alacsony, ennek javítása érdekében a kormányoknak, a munkáltatóknak és a munkavállalóknak is igen céltudatosan kell együttműködniük. Erre a változásra nemcsak gazdasági és szociális, de demográfiai értelemben is szükség van. (Andor, 2013)

A megkülönböztetés az eltérő szinteken egyre erősödik, ide sorolhatjuk a munkaerő piaci részvételt, nemek közötti bérszakadékkal, előmenetel korlátozásával, nyugdíj értékeinek eltéréseivel folytatva a sort. Magyarország egyike azoknak az uniós országoknak, ahol a nők foglalkoztatási rátája a legalacsonyabb, ugyanakkor a politikai és gazdasági vezetésben játszott szerep tekintetében is siralmas a helyzet. (Andor, 2013)

A válság időszakában egy másik égető kérdés a nyugdíjreformok körül fogalmazódott meg. 2012-t az EU az aktív idősödés és a nemzedékek közötti szolidaritás európai évének nevezte meg. Az évet pedig a ciprusi elnökség által Nicosiában rendezett konferencia zárta. Született egy új mérőszám (active ageing index), melynek segítségével az országok teljesítménye összehasonlíthatóvá válik az időskori munkavállalói és társadalmi aktivitás előmozdításának kérdésében. (Andor, 2013)

Már csak azt kell megkeresnünk, hogyan növelhető az időskori munkavállalók foglalkoztatása a munkaerő piaci rendszer változtatásával, az élethosszig tartó tanulás biztosításával, az egészségvédelem javításával. Egy általános tévhittel szemben az EB hiteles adatokkal tudja alátámasztani, hogy az idősebb emberek foglalkoztatása nem veszélyezteti a fiatalok munkába állását. Ahol jó gazdasági klíma és megfelelő szociális párbeszéd zajlik, ott a fiatalok és idősek foglalkoztatási aránya egyaránt meghaladja az uniós átlagot. Ebből következik, hogy a nyugdíjkorhatár nem kell, hogy elvegye a fiatalok elől a munkahelyet. Azonban az aktivitási ráta emeléséhez szükséges a korhatár előtti nyugdíjazás szigorítása, támogatni kell a hosszabb munkaviszonyt. Ráadásul fontos, hogy az idősebbek aktív résztvevői legyenek a kisebb-nagyobb közösségeknek, és minél tovább lehessenek önellátók. (Andor, 2013)

A szociálpolitikához tartozik még többek között a fogyatékkal élők helyzete is. Itt kiemelt fontossággal bír az a tény, miszerint az EU minden hatodik polgára kisebb-nagyobb fogyatékossgal él. Helyzetükből adódóan valamilyen formában bizonyosan hátrányt szenvednek, még ha ez nem is szándékos diszkrimináció következménye, hiszen a jelenlegi politika és szabályozási keretek nem teszik lehetővé a számukra megfelelő szolgáltatások elérhetőségét. Ráadásul a válság miatt a szociális juttatások, jogosultságok szűkítése végett újabb nehézségekkel kellett szembenézniük. Itt jön képbe ismét az új pénzügyi megoldások keresése, valamint az emberi erőforrásokba történő beruházás szükségessége. Ebben az EU pénzügyi eszközei segíthetnek. Továbbá az esélyteremtő programok a gazdaság élénkítését is szolgálják. Az Európai Fogyatékossgai Stratégia keretet biztosít ezeknek az embereknek az önálló életvitel segítéséhez, munkaerő piaci beilleszkedésükhöz. A stratégia egyik konkrét intézkedése az Akadálymentesítési Csomag. Eszerint az unió belső piacán a fogyatékosok számára elérhetőek lennének a speciális egészségügyi és szociális szolgáltatások. A fogyatékkal élők támogatása esélyt jelent a foglalkoztatás bővítésére és a gazdasági teljesítmény javítására, jobb társadalom megteremtésére, uniós források színvonalasabb hasznosítására. (Andor, 2013)

3.2. Ifjúsági munkanélküliség

A válság miatt végbement munkaerő piaci változások minden korosztály életére hatást gyakoroltak, azonban a fiatalok körében mért munkanélküliség így is kiugróan magas értékeket mutat. Magyarországon az ifjúsági munkanélküliségi ráta a 2007. évi 16,1 %-ról 30,1%-ra nőtt a válság óta eltelt öt év során. Ez komoly problémát jelent a képzett, de gyakorlattal, szakmai tapasztalattal nem rendelkező fiatalok esetén. Azonban aggasztó a tény,

miszerint 2012 II. negyedévében az alacsony képzettségűek 44%-nak nem volt állása. (Andor, 2013)

3. táblázat: A munkanélküliség alakulása %-ban a 20-29 év közötti fiatalok körében

A munkanélküliség alakulása %-ban a 20-29 év közötti fiatalok körében			
	2008	2013	változás
Írország	8,6	18,9	10,3
Egyesült Királyság	8,4	12	3,6
Görögország	15,7	47,4	31,7
Portugália	12,4	26,9	14,5
Németország	9,3	7,2	-2,1
EU 27	10,8	17,5	6,7
Franciaország	12,5	17,1	4,6

Forrás: Eurostat adatbázis alapján saját táblázat

A következőkben a munkanélküliség alakulását vizsgálom meg a 20-29 év közötti fiatalok körében. Elsőként célszerű vetnünk egy pillantást a 2008-as és a 2013-as adatok intervallumára, melyből leolvasható, hogy előbbi esetében 8-16 % közötti eredményeket produkáltak az országok, tehát itt még nem volt olyan nagy különbség az egyes tagállamok adatait tekintve. Ezt követően 2013-ra ez a skála kiszélesedett, hiszen 7-47,4 % közötti értékeket realizálhatunk. Ahogyan az a táblázatból világosan kiderül, 2008-ról 2013-ra Németország kivételével mindenhol nőtt a munkanélküliségi ráta a jelzett korcsoporton belül, ugyanis ott 2,1%-al csökkent ez az arány. A negatív rekordot Görögország állította fel, ahol 31,7 %-kal nőtt a munkanélküliségi ráta a fiatalok körében. Továbbá megfigyelhető, hogy az állás nélküli portugál ifjúság aránya a 2008-as 12,4%-ról 26,9%-ra ugrott a vizsgált periódus végére, ami szintén aggodalomra adhat okot. Érdekes vetnünk egy pillantást az Európai Unió tagállamainak összesített adataira is, melyből látható, hogy átlagosan 6,7 %-kal több fiatal maradt munka nélkül 2013ra 2008-hoz képest. (3. táblázat) Látnunk kell viszont, hogy ez a jelenség egy egészen más, átfogóbb gazdasági probléma elem, nem biztos, hogy szerencsés önálló témaként foglalkozni vele.

Mégis az Európai Tanács június végi ülése után Angela Merkel egy informális csúcstalálkozót hívott össze Berlinbe, mely a pályakezdő fiatalok nehéz helyzetével foglalkozott. Az EB az elmúlt években jó pár kezdeményezést dolgozott ki az adott témával kapcsolatban, melyeket a rendkívüli csúcstalálkozó során a résztvevők támogatásukról biztosítottak. Most már csak a végrehajtáson van a hangsúly, illetve az ehhez szükséges pénzügyi csomagok összeállításán. 2011-ben a munka nélkül maradt fiatalok száma egyre csak nőtt, annak ellenére, hogy az év

első felében a munkanélküliségi ráta csökkenést mutatott. Ez megmutatta, hogy mégis érdemes volt a témával külön foglalkozni, ugyanakkor az is világossá vált, hogy többre lesz szükség, mint amire eredetileg gondoltak volna. Az unió több országában, többek között Spanyolországban, de még Londonban is zavargások törtek ki, melyeket a társadalom periferiáján élő fiatalok indítottak tiltakozásuk jeleként a helyzettel, politikával, rendszerrel való elégedetlenségük kifejezéseként. 2013 decemberében az EB előterjesztette a Több Lehetőséget a Fiataloknak kezdeményezést, melynek legfőbb célkitűzései közé az iskolából a munka világába vezető út zökkenőmentesítése tartozott. Ennek fő eszközei közé az ESZA (Európai Szociális Alap) és az ERFA (Európai Regionális Fejlesztési Alap) sorolható. Az ESZA több és jobb munkahely teremtését szeretné, míg az ERFA a kis és középvállalkozásoknak segít fenntartható munkahelyek létrehozásában. A kezdeményezés azonnali eredményének az akciócsoportok munkáját tekinthetjük. (Andor, 2013)

3.3. Ifjúsági Foglalkoztatási Csomag

Fontos megemlíteni a 2012. december 5-én az EB által elfogadott Ifjúsági Foglalkoztatási Csomagot, mely segítségével többet kívántak tenni a munka világába vezető út könnyítése érdekében. Itt négy célzott kezdeményezést szorgalmaztak; (Andor, 2013)

1. Ifjúsági garancia bevezetése: Lépéseket tettek a foglalkoztatás biztonsága (flexicurity) felé ezáltal, hogy olyan programokat hoztak létre, melyek a fiatalok pályakezdését támogatták, munkaerő piaci helyzetüket stabilizálták. Azonban ebben a vállalkozásoknak, szakszervezeteknek is részt kell venniük (tanulószerződéses gyakorlati helyeket biztosító programok). A Bizottság a tagállamokra bízta, milyen keretek között alakuljanak ki az ifjúsági garanciák, így tehát a kereten belül szabadságot kapnak. Fontos tudni, hogy ezek kezdetben költségvetési kiadást jelentenek, de mérlegelni kell, vagy ez a kezdeti kiadás, vagy a munkanélküliség, inaktivitás, kieső termelékenység éri meg jobban hosszútávon. Ez az ötlet nem 2012-ben pattant ki a Bizottság fejéből, már 2010-ben is szóba került az Európa 2020 Stratégia esetében, ahova be is került, mint hosszú távú célkitűzés. Végül 2013. február végére kialakult a konszenzus. A viták során fontos volt a paraméterek megőrzése, miszerint a munkanélküliség négy hónapnál hosszabb nem lehet, a vállalt ajánlatok listája pedig legyen konkrét és zárt. 2013 februárjának kiemelt eseménye volt az is, hogy az ET döntött a „hatmilliárd eurós” kezdeményezésről. Itt a pénz csak egy tényező, fontosabb, hogy a kormányzati szereplők, az állami foglalkoztatási szolgálatok tudják, mit kell tenni a kitűzött célok eléréséért.

2. Szakmai gyakorlat, duális képzés: A „szakmai gyakorlatok európai minőségi keretrendszere” arra ösztönzi a vállalatokat, hogy olyan színvonalas tanulási lehetőségeket nyújtó és megfelelő munkafeltételeket biztosító gyakorlati lehetőségeket kínáljanak a pályakezdőknek. A fiatalok életében egyre fontosabb szerepet játszik a szakmai gyakorlat, ez segít megalapozni a sikeres pályafutásukat. Az ilyen szakmai gyakorlatokon részt vett hallgatók jobb eséllyel indulnak a munkaerőpiacon, valamint az őket foglalkoztatók lehetőséget kapnak arra, hogy betekinthesse a korszerű ismeretanyagokba, ráadásul ez megkönnyíti a munkaerő toborzását.

3. Az Ifjúsági Foglalkoztatási Csomag következő állomásán a tanulószerveződéses gyakorlati képzésekre fókuszál. A kínálatukat bővíteni, illetve a minőséget javítani szeretnék, így egy új „szövetséget” hoztak létre (European Alliance for Apprenticeships), melynek feladata, hogy előmozdítsa több hasonló szervezet létrejöttét EU-szerte. A kezdeményezés Lipcse-ből indult, ahol több tucat cég tette meg vállalását új, gyakornoki állások létrehozására. Bízunk benne, hogy ezt a példát egyre többen követik majd. Ezek a kezdeményezések rövidtávon is képesek az ifjúsági garancia modellek sikeréhez hozzájárulni, hosszútávon pedig nélkülözhetetlen az iskolából a munkavilágába való átmenet sikeres működéséhez, így a fiatal munkaerő egy versenyképesebb gazdaság aktív és megbecsült tényezője lehet.

4. Nemzetközi együttműködés: A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) szerint az ifjúsági munkanélküliség több mint 75 millió fiatalt érint világszerte. Nem volt véletlen például a 2011 elején kibontakozott arab tavasz sem, ahol a gazdasági modellek nem teremtettek megfelelő lehetőségeket az egyre jobban képzett, ottani fiatalság számára, mely engedetlenségekhez vezetett. A tavaly júniusi Nemzetközi Munkaügyi Konferencián a Bizottság elfogadta a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet határozatát, melyet a foglalkoztatási válság kezeléséről írtak. A Szervezet ezáltal cselekvésre készítette a kormányokat, szociális partnereket egy többoldalú rendszer bevezetésénél a makrogazdasági politikák, foglalkoztathatóság, a munkaerő piaci szakpolitikák területén. (Andor, 2013)

4. SZOCIÁLPOLITIKA

A szociális rendszereket hatékonyabbá, eredményesebbé kell tenni ahhoz, hogy ezen a krízisen túllendüljünk. Nem könnyű feladat válságos időszakban a kormányoknak munkahelyeket teremteniük, miközben a költségvetésük konszolidálásán dolgoznak. Azonban, ahogy a magas költségvetési hiány nem tolerálható, úgy a nagyarányú munkanélküliség sem fogadható el. Ezt a törekényt egyensúlyt csak tudatos tervezéssel lehet

elérni, melynek fontos részét képezi a célszámok megadása; az innovációs, oktatási, foglalkoztatási célszámok mellett a szegénység csökkentését kifejező célszámmra is szükség van. Az Európa 2020 stratégiája szerint 2020-ra 20 millió embert emelnek ki a szegénységből és a társadalmi kirekesztettségéből. (Andor, 2013) Itt háromféle szegénységi mutatót alkalmaznak. (Andor, 2013)

- **pénzügyi-statisztikai:** a lakosság hány %-a él az adott országon belüli medián jövedelem 60 %-a alatti pénzből
- **munkanélküli háztartások aránya:** ahol egyetlen kereső családtag sincs, csak állami támogatás van
- **anyagi depriváció:** itt kilenc materiális mutató van

A szociális beruházások olyan fajta újraelosztást jelentenek, mely a leszakadók helyzetbe hozza és képessé teszi őket arra, hogy részt vegyenek a gazdasági és társadalmi életben. Ez rövid és hosszú távon egyaránt kedvezően hathat a foglalkoztatásra, társadalmi kohézióra, termelékenységre. (Andor, 2013)

4.1. Zöld Könyv

A Bizottság 2010 júliusában közreadott egy „Zöld Könyvet”, melynek mottója a megfelelő szintű, fenntartható és biztonságos nyugdíj volt. Azonban megfelelni a három kritériumnak egyszerre, nem könnyű feladat, mert míg a demográfiai kihívásra választ jelenthet a járulékemelés vagy a nyugdíjcsökkentés, addig az első gazdasági versenyképességet, a második az idős korosztály életszínvonalát veszélyeztetné. Olyan megoldás kell, ahol a rendszer fenntarthatósága biztosítható, az uniós gazdaság versenyképessége nem erodálódik el, ugyanakkor a nyugdíjak értéke megőrizhető az államháztartás egyensúlyával együtt. Egy megoldás létezik, legyen több a járulékfizető munkavállaló, akik hosszabb ideig dolgozzanak. A változás mindig nehéz, ezért is fordult elő, hogy oly sok kormány hagyta a következőkre a problémák kezelését. Azonban a szükséges lépések megtételét már nem lehet tovább halogatni, hiszen ezekben az években fordul a demográfiai trend; a baby boom generáció nyugdíjba vonul, és már nem felhalmoz, hanem feléli a megtakarításait. Erről is szólt többek között a 2010. októberi brüsszeli nyugdíj-konferencia, ahol a Zöld Könyvről konzultálhattak a tagállamok. Ezt követően egy ún. „Fehér Könyv” kidolgozásába fogtak. Itt már nem kizárólag elméletekről és dilemmákról volt szó, hanem kétféle konkrét feladat került meghatározásra annak érdekében, hogy az immár kitűzött és elfogadott célok minél jobban teljesüljenek. Ez a könyv a nemek közötti egyenlőtlenségekkel is foglalkozott. Kulcsfontosságú a férfiak és nők nyugdíjkorhatárának egyenlővé tétele a Bizottság szerint. Másrészt viszont egyszerre kell

figyelembe venni a nyugdíjak hatását a munkaerő kínálatra, a költségvetésre, valamint a szociális biztonságra. (Andor, 2013)

Most pedig vizsgáljuk meg a jóléti kiadások és a gazdasági versenyképesség közötti összefüggést. Hamar kiderül ugyanis, hogy az erős szociális védőháló és a versenyképes gazdaság korántsem egymást kizáró dolgok, épp ellenkezőleg; csak erős gazdaságok képesek erős jóléti rendszert fenntartani. A hatékony jóléti rendszer pedig a tartós gazdasági fejlődés forrása. Ilyen ország például Dánia, Svédország, Németország, Ausztria. Ugyanakkor Európában szinte mindenhol lehet tenni még azért, hogy a jóléti kiadások hatékonysága növekedjen. Ezzel a céllal fogadta el az EB a Szociális Beruházási Csomagot. Ez a bizonyíték arra, hogy a sikeres és fenntartható jóléti államdolga segíteni a magas szintű aktivizálást, célnak tekinteni a foglalkoztathatóság erősítését, mely során a munkaképes korúak túlnyomó többsége dolgozik is. (Andor, 2013)

4.2. Versenyképes szociális piacgazdaság, szociális párbeszéd

A szociális párbeszéd tulajdonképpen egy gyűjtőfogalom, mely alatt az európai szociális partnerek intézményesített találkozóinak, kapcsolatainak összességét értjük. A szociális jogok védelmét és a munkakörülmények javítását jogi és politikai eszközökkel erősítik a tagállamok, hiszen az Unió célja a szociális biztonság garantálása (Pupek, 2010). A szociális párbeszéd jelenét illetően Európai összehasonlításban a régió valamennyi országában gyenge intézményrendszer működik. Ez alól kivételt képez Szlovénia. Az elmúlt két év reformjai sok esetben a szakszervezetek és a munkaadók érdekképviselőinek bevonása nélkül mentek végbe. A kollektív szerződések által védett munkavállalók arányát tekintve is szörnyű helyzetről kell beszámolnunk. Míg a „rég” tagállamokban a munkavállalók 70%-át védik a kétoldalú megállapodások, addig Kelet- Közép Európában ez csak 44%-ot jelent. Így tehát ahol gyenge a szociális párbeszéd, ott erősíteni kell azt, nem pedig megsemmisíteni. A 2013. év jelentése világossá teszi, hogy a kollektív alku elve komoly sebeket kapott ezekben az országokban. Véleményüket az ILO vezetése is osztotta, ezért 2013 júniusában konferenciát hívtak össze Athénban, hogy újraindíthassák az ottani szociális párbeszédet. Minden körülmények között meg kell hallgatni a munkavállalók és a munkáltatók álláspontját minden, őket is érintő kérdésben. A szociális párbeszéd az európai szociális modell alapeleme, e nélkül nem lehet sikeres a válságkezelés, így tehát vigyáznunk kell erre a kényes egyensúlyra. Európa egyik kulcsfontosságú feladata a foglalkoztatás és a termelékenység javítása, annak ellenére, hogy sok esetben ez a két tényező egymás ellen hat. A Bizottság pedig arra törekszik, hogy az iparpolitika megújítása révén új lendületet adjon nekik. Ennek alapötlete

már az Európa 2020 stratégiájában is benne volt. Az elvárásaik közé tartozik az, hogy új lendületet adjon a vállalkozásoknak, erősítse a munkaerő piac kínálati és keresleti oldalát, növelje a szakmai képzettség színvonalát, megkönnyítse a minőségi munkahelyeken történő elhelyezkedést, a szabad munkaerő áramlását. Ennek szükségességére a legjobb példa a fejlett országokban lévő munkaerőhiány, különösen az olyan szektorokban, ahová magasan képzett munkavállalókat keresnek. A vállalkozások növekedését pedig a húzóágazatokban tapasztalható munkaerőhiány gátolja, így korlátozva az egész szektor versenyképességét. Elsősorban ilyenek az információs és kommunikációs technológiák, zöld gazdaság, egészségügy. Az innovatív piacokra való fókuszálás (intelligens áramhálózatok, biotermékek, energia-hatékony közúti járművek) szintén az új iparpolitika részei. (Andor, 2013)

Továbbá egy ilyen válságos periódusban a tagállami kormányok feladata kitalálni, hogy az alkalmazottak elbocsátása nélkül hogyan lehet alkalmazkodni a változásokhoz. Például a munkaidő rövidítése jó megoldás lehet rövidtávon. Ugyanakkor a szerkezetátalakításra való felkészülés céljából uniós átképzési és munkaerő-közvetítési programok indíthatók. Abban az esetben, ha a nemzetközi munkamegosztás változása húzódik a probléma hátterében, és elkerülhetetlen az elbocsátás, ráadásul az nagy létszámot érint, az EGF (Európai Globalizációs Alap) támogatására számíthatunk. A Bizottság minőségi keretet biztosít a szerkezetátalakításról zajló vita tapasztalatainak összegzésére. Ez a vita 2012 folyamán felerősödött a Zöld Könyv kapcsán, ami már egyébként is évtizedek óta zajlik. (Andor, 2013)

5. IPARPOLITIKA

4. táblázat: Beruházások az intézményi szektorban a GDP %-ában

Beruházások az intézményi szektorban a GDP %-ában			
	2008	2012	változás
Euróövezet 17 tagállama	21,79	18,66	-3,13
Belgium	22,31	20,36	-1,95
Dánia	21,03	17,39	-3,64
Németország	18,58	17,65	-0,93
Írország	21,98	10,69	-11,29
Görögország	22,56	13,14	-9,42
Spanyolország	28,69	19,19	-9,5
Franciaország	21,31	19,77	-1,54
Olaszország	20,99	17,91	-3,08
Ausztria	21,63	21,44	-0,19
Portugália	22,46	16,03	-6,43
Egyesült Királyság	16,79	14,37	-2,42

Forrás: Eurostat adatbázis alapján saját táblázat

Ebben a táblázatban az állami, üzleti és háztartási szektorok összesített, GDP arányosan kifejezett beruházásait láthatjuk. Az országok teljesítményének vizsgálatakor szem előtt kell tartanunk annak fontosságát, hogy hosszú távú beruházások nélkül, függetlenül attól, mely szektorból érkezik, a gazdaság termelőkapacitása nem képes növekedési pályára állni, ami számos negatív következménnyel jár. Ebből következik továbbá az is, hogy a megfelelő beruházási szint hosszú távú finanszírozási lehetőséget biztosít az egyes ágazatoknak, ahol új munkahelyek jöhetnek létre, fokozódhat a kibocsátás, hatékonyabbá válhat a termelés. Optimális esetben ez a tevékenység folyamatosan meg is valósulna, hiszen mindig akad olyan gazdasági szereplő, aki megtakarítását hosszú távú beruházásokra költené. Azonban az utóbbi évek válság sújtotta piacain a félelem és a teljes bizalomvesztés az uralkodó gondolatok, így a beruházási kedv is fokozatosan csökken ebből kifolyólag. Ezt a táblázat is jól szemlélteti, hiszen minden kiválasztott ország esetében hanyatlás figyelhető meg a beruházások GDP-hez viszonyított arányát illetően. A 2008-as beruházási hajlandóság Írországot tekintve több mint 11%-ot romlott 2012-re, de hasonlóan rossz a helyzet a spanyolok és a görögök beruházásainál is, ugyanis ők közel 9,5 %-ot rontottak 2013-ra 2008-hoz viszonyítva. Jelen pillanatban a probléma meghatározása volna a legfontosabb feladat, vagyis feltárni a valódi okait a beruházási kedv csökkenésének, és mihamarabb orvosolni azt. (4. táblázat)

5.1. Versenypolitika vs. iparpolitika

Be kell látnunk, hogy földünk népessége és ezzel együtt a fogyasztás mértéke is folyamatosan nő, ami az energiakészletek rohamos apadásához vezet. Ezen kívül az elöregedő társadalom problémájával is foglalkoznunk kell, ami megnehezíti a munkahelyteremtés folyamatát. Továbbá az éghajlatváltozás kérdéskörével is foglalkoznunk kell, ami szintén globális méretű problémát jelent. Mindezekre pedig egy új ipari forradalom eljövetele kínálhatna megfelelő megoldást, ami az iparpolitika keretein belül valósulhatna meg. Ennek szellemében alakította ki az EU2020 Stratégia a maga intelligens, fenntartható és inkluzív növekedési stratégiáját. (Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság, 2013)

A versenypolitika tekintetében elmondható, hogy tevékenységével a vállalatokat ösztönzi, növeli hatékonyságukat, valamint szélesebb választékot és alacsonyabb árakat biztosít a fogyasztóknak. Ezeket pedig a versenyjogi szabályok alkalmazása révén képes elérni. Továbbá az uniós versenypolitikában az Európai Bizottság a tagállami versenyhatóságokkal együtt azon fáradozik, hogy megakadályozza, illetve megszüntesse a versenyellenes tevékenységeket. (Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság, 2014)

Sokszor az iparpolitikát a versenypolitikával szembe állítva interpretálják, mert a hagyományos nézet szerint a versenypolitikához interveniáló gazdaságfejlesztés tartozik. Azonban egyik megközelítés sem igaz a mai, 21. századi gazdasági viszonyokra. Hiszen a technológia fejlődésének gyors üteme, a fejlesztések költségeinek megugrása, és a vállalatok számának drasztikus csökkenése lehetetlenné tette minden olyan gazdaságfejlesztési politikát, ami hosszú távon ágazati súlypontok kijelölésére alkalmas lenne. Ez nem jelenti a piaci folyamatokba be nem avatkozás politikájának alkalmazását. Azonban nem elégszenek meg a versenytársak azzal, ha csak a piaci erőktől várják a modernizációt, nagy szerep jut az állam finanszírozó, ösztönző, orientáló tevékenységének is. Az európai gazdaságok integrálódása, valamint az, hogy a gazdaságfejlesztés két szinten fut (EU és a tagállamok), egy sajátos politikai mix kialakulásához vezetett. Az európai gazdaságok integrálódásával a korábbi intervencionista politika eszközei nem kerültek át az EU szintjére. Tévhit, hogy az EU a piaci erőket teljes mértékben szabadjára engedve, az állam szerepét csökkentve oldja meg a globalizációs folyamat által kivetett feladatot. Az EU versenypolitikája nem csak azt mutatja, hogy mit tehet az állam, hanem azt is, hogy mit kellene tennie. (Moldicz, 2012)

5.2. Állami támogatások

Az egységes piac csak akkor lehet működőképes, ha a versenyzőknek azonos/ hasonló feltételei vannak. Ez nem a világ legnagyobb piaca, de abban egyedi, hogy itt van egyidejűleg jelen több állam, akik hatással vannak a piaci folyamatokra. Szabályrendszere ebből kifolyólag egyedi és sajátos. Az egyes költségvetések eltérő jellege miatt fontos az állami támogatásokra vonatkozóan általános szabályok megfogalmazása és bizonyos korlátok közé szorítása. Ennek az is a célja, hogy a fejlesztéspolitika irányába orientálja az országokat. Ezeket a támogatási ismérveket sorolja fel a Szerződés, valamint abban az esetben, ha ezeket egyidejűleg alkalmazzák, tiltott állami ösztönzésről beszélünk. (Moldicz, 2012)

A legtöbb kormányzat él az önkormányzatok központi támogatásának lehetőségével, amelyek esetében több típust is megkülönböztetünk. Beszélhetünk célzott támogatásokról vagy globális támogatásokról, attól függően, hogy az így kapott pénzt mire költhetik. (Illés, 2008)

A tiltott állami ösztönzéshez tartozik többek között: (Moldicz, 2012)

- állami forrásból származó támogatás- ezt az EB kiterjesztően használja
- gazdasági előnyt jelentő szubvenció- itt az EB közzé teszi a referenciakamatot, amitől az adott hitel állami támogatás-tartalommal rendelkezik-e vagy sem (vissza nem térítendő támogatások)

- szelektív támogatás- ellentéte a horizontális támogatás, amelyek ágazati, regionális specifikáció nélkül kerülnek kiosztásra (pl. kutatási, fejlesztési, foglalkoztatási, környezetvédelmi beruházások)
- tagállamok közötti versenyt befolyásolja- emiatt az állami támogatás tilalma majdnem minden termékre és szolgáltatásra vonatkozik. Éppen erre hivatkozva jött létre a csekély összegű állami támogatásokat lehetővé tevő rendelet, ami nem tudja hátrányosan befolyásolni a versenyt. (3 év alatt 200000 euró lehet maximum, 2011 elejéig ezt 500000 euróra emelték.

Ebből kiderül, hogy számos feltétel megléte szükséges ahhoz, hogy tiltott állami támogatásról beszélhessünk. Sőt, vannak általános és automatikus kivételek is. Utóbbi esetében az EB abból indul ki, hogy ezek nem zavarják az egységes piac működését (pl. szociális támogatások). A mérlegelhető kivételek többségében az általános csoportmentességi rendelet teszi kihelyezésüket könnyebbé. Fejlesztési céljai között szerepelnek regionális, foglalkoztatási, képzési, környezetvédelmi, kutatásfejlesztési, innovációs támogatások, a kkv-knak nyújtott szubvenciók, női vállalkozók támogatása. (Moldicz, 2012)

5.2.1. EU számára kívánatos fejlesztéspolitika

A források kihelyezése ne legyen szelektív- a horizontális gazdaságfejlesztési célok támogatása hatékonyabb, tehát ágazatok helyett jobb a sikeres vállalkozások támogatása. Mérőeszköze pedig a nyereséges gazdálkodás. Kérdés, hogy a vállalkozás képes-e hatékonyan működni, a forrásokat felhasználni, ennek mércéje, hogy képes-e a kedvezményt visszafizetni. Egyre kevésbé népszerűek a vissza nem térítendő támogatások kihelyezése. Azonban felmerül az a kérdés is, hogy ha nem az ágazat a fontos, akkor milyen gazdaságpolitikai preferenciákat lehet megfogalmazni. A horizontális célokat a jogszabályi környezet modernizálásával ösztönzi az EU. Ez 2005-2008 között az Állami Támogatási és Cselekvési Terv fő eleme volt. Ennek létrejötte tette lehetővé, hogy az EU rugalmasan reagálhasson a 2008-as év eseményeire. Az EB a csekély összegű támogatások összegének emelése mellett átmeneti, megengedőbb elbírálást lehetővé tevő joganyagot fogadott el, ez döntően a reálgazdasági szereplőkre vonatkozott. (Moldicz, 2012)

Visszatérítendő támogatások preferálása (Moldicz, 2012)

Költséghatékonyság növelése- különösen az eladósodás, a külső források bevonásának szükségessége miatt, már csak a lehető legkisebb mértékű támogatási összeget biztosítják, amivel még a célzott hatást el lehet érni. Ez sikerült is, hiszen 2007-ben a GDP 0,5%- volt mindössze, azonban ez is megváltozott 2008 után. Az állami támogatási szint növelése

elkerülhetetlen volt, hiszen a hitelintézeteknek szánt támogatások elmaradása rendszerszintű kockázatok kialakulásának lehetőségét hordozta, azonban ettől az adósság szintek rohamos növekedése kezdődött meg. Így kérdésessé vált, a tudásalapú gazdaság kiépítéséhez szükséges források elérhetősége. Ez a hosszú távú hatása, csak a hatékony felhasználásával lehet ezt ellensúlyozni, ebből kifolyólag nem valószínű a keynesi gazdaságpolitika visszatérése. (Moldicz, 2012)

Az EB szerint az iparról szóló elképzelések elavultak, hatékonyabb iparpolitikára van szükség, ami csak az EU szintjén valósulhat meg. 2010-ben létrejött az „Integrált iparpolitika a globalizációban” jelentés, melynek pillérei a következők voltak: (Moldicz, 2012)

- a) horizontális bázis és szektor specifikus gyakorlat kialakítása
- b) koordinált európai politikai koncepciók megalkotása
- c) értékteremtési lánc és a szállítás teljes vertikumának figyelembe vétele
- d) rendszeres bizottsági beszámolók a versenyképesség, ipari teljesítmény alakulásáról

A konkrét célokat is megfogalmazták: (Moldicz, 2012)

- az újonnan megfogalmazó jogi normákat előzetesen meg kell vizsgálni, figyelembe kell venni a már létező előírásokat, így el lehet érni a túlszabályozásból származó vállalati költségek csökkenését
- kkv-k alapítását és növekedését segítő hitelek felvételének könnyebbé tétele, a nemzetközi piacokra való kijutás esélyének növelése
- műszaki normákra vonatkozó stratégia kialakulása-közlekedési, energia, kommunikációs infrastruktúrák, szolgáltatások modernizálása a hatékonyság érdekében
- a jelentés évente készül

Ezek alapján láthatjuk, hogy nincs változás abban az állapotban, miszerint a horizontális intézkedésekre való törekvés a jobb, pl. a kkv-k, K+F. Ezek a támogatási célok az egységes piaccal összeegyeztethető módon folytathatók az EU-ban. Az implicit fejlesztéspolitikai célokat a kkv-k jelentős foglalkoztatási szerepével és a K+F jelentőségével lehet magyarázni. (Moldicz, 2012) Az EU K+F tevékenységet érintő politikája két síkon fut. Egyrészt a források kihelyezése, másrészt a K+F állami szubvenciójának szabályozása. Ennek finanszírozása a Hetedik Kutatási és Technológiai-fejlesztési Keretprogramból származik, mely 5 alapprogramból áll: 1. együttműködés (legtöbb forrás felett rendelkezik; egészségügy, élelmiszeripar, biotechnológia, nanotechnológia, mezőgazdaság, halászat), 2. emberek, 3. ötletek, 4. kapacitások, 5. Euratom. (Moldicz, 2012)

A politikának nem célja a tagállami tevékenységének helyettesítése, inkább egy egységes kutatási térség kialakítása. Fontos, hogy míg a kkv-k tagállami környezetben, működnek, szabályozásuk is tagállami feladat, addig a közösségi politika pedig csak horizontális, kiegészítő jellegű. Az uniós politika itt is kétfelé oszlik. A tagállami szintű szabályok orientálása van az egyik szinten, míg a kkv-kat támogató közvetlen források kihelyezése van a másikon. Az adminisztratív, szabályozási, pénzügyi környezet fejlesztésére az EU szabályozási javaslatai vonatkoznak, pl. kisvállalkozási charta, Small Business Act. 2007-2013 között a Versenyképességi és Innovációs Keretprogram futott, mely három fő alprogrammal rendelkezett: 1. Vállalkozási innováció és innováció 2. Információkommunikációs technológiák 3. Intelligens energia-Európa. Az EU szerepe nem a transzfereknél jelentkezik, az állami transzferek kihelyezésének lehetőségét befolyásolja, orientálja az állami kkv politikákat. (Moldicz, 2012)

6. HATÉKONYSÁGNÖVELÉSI ELVEK, STRUKTÚRÁK

Az unió kohéziós politikájában jelenik meg a felzárkózást segítő uniós források sokasága, valamint a mezőgazdasághoz kapcsolódó fejlesztések és beruházások finanszírozása. Ezek ketten a közös költségvetés 78,8%-át alkotják 2007-2013 költségvetési periódusát tekintve. A forrás transzferekhez viszont más integrációs megoldások voltak szükségesek, mint az egységes piac működési stratégiája. Létezik negatív integráció, mely a négy szabadság (tőke, munkaerő, áruk, szolgáltatások) előtt lévő akadályok megszüntetését és az ezen keresztüli integrálódást jelenti. Ugyanakkor van pozitív integráció, mely alatt új uniós szintű politikák integrációját értjük. Ezek a szupranacionális együttműködésnek adnak elsőbbséget, mint pl. a kohéziós és az agrárpolitika. A közös költségvetéssel kapcsolatos dilemmát az okozza, hogy hogyan lehet kezelni 2014 után a finanszírozási szükségletek növekedését a források csökkentése mellett. (Moldicz, 2012) A következő szempontokra érdemes építeni a 2014 utáni költségvetési periódusban: (Moldicz, 2012)

- EU 2020 Stratégia támogatása
- közös források használata, ha azok uniós többletértéket teremtenek
- a referencia értékeket meg kell újítani, el kell tolni a jövedelem alapú, környezeti klímapolitikai támogatások irányába
- költségvetési rugalmasság növeli a hatékonyságot
- közös pénz célja- EU szintű többletérték teremtés

- határozottabb kockázatmegosztás, forrásbevonás elve- sok a korrupciós ügy
- GNI alapú befizetések csökkentése, áfa alapú befizetések törlése

2010 végén a közös költségvetési kiadások 2013-as szinten való befagyasztásáért lobbiztak az országok, pontosabban Németország, Franciaország, Egyesült Királyság, Hollandia és Finnország. A nettó befizetők és a költségvetés nyertesei között hatalmas különbségek voltak korábban, de el kell ismerni, hogy most már Németország befizetése csökkent, Franciaország pedig arányaiban több terhet vállal. Az általuk írt levélből kiderül, hogy a nettó transzferek növekedésére nem lehet számítani. Az új országok nem rendelkeznek nagy mozgástérrel. Mivel a költségvetést befagyasztották a forrásokat pedig otthon tartják, így 2004 után a régi országok kiszorultak a támogatás lehetséges jelöltjei közül. EB javaslatát erre 2011 júniusában nyújtották be. A legtöbben már belátták, hogy a jelenlegi struktúra kevésbé tartható fenn anélkül, hogy a kiadások ne növekedjenek. Azonban erre nem igazán mutatnak hajlandóságot a befizető országok, sőt inkább kevesebb forrást akarnak. Ennek eleget is tett az EB második, 2011-es javaslata. A költségvetés reformjának kényszere igen erős, kérdés, hogy a tagállamok megakadályozhatják-e. Ehhez át kell alakítani a kohéziós és agrárpolitikát. (Moldicz, 2012)

6.1. Elvek és struktúra

Az EU-adó több szempontból is ellenkezést váltott ki, hiszen ez tovább növelné a nettó befizető országok terheit, ráadásul az adókvetés jogával az EU ismét közeledne a föderális berendezkedés kialakításához. Így a bevezetésével kapcsolatos vita inkább elvi kérdések összessége. (Moldicz, 2012)

1. Tényleg csak közpénzekkel lehet az adott gazdaságfejlesztési célokat elérni?

Ez nem igaz, ez transzferekkel is megtörténhet, de szabályozással és adózási megoldásokkal is. Egy problémára több megoldás is lehetséges. A kiadási szerkezet megváltoztatása azonban már tagállami érdekeket is sérthet, így elég nehéz az olyan területek megszüntetése, vagy finanszírozásának csökkentése, ahonnan korábban jelentős források származtak. Azonban a reformkényszert erősíti az a tény is, miszerint 2008 után szűnni sem akar az eladósodás folyamata.

2. A közpénzeket tényleg EU szinten kell beszedni, elkölteni?

Még a legfejlettebb régióknak is lehetőségük van forrásokhoz jutni, erre valók a strukturális alapok. A forrásátcsoportosítást, elutasítást hatékonysági szemmel, bizonyos szempontok alapján kell mérlegelni. Pozitív, ha méretgazdaságossági előnyök, választékgazdaságosságból

származó pozitív hatások is vannak. Negatív, ha a kiadásokhoz szükséges adózás torzítja a képet.

3. Az adott területet hajlandók-e átadni az uniós szintnek?

Akkor igen, ha a szupranacionális kezelése többlethasznót hoz. Ez a spillover hatás. Ilyen például a kutatásra szánt költségek közös finanszírozása, míg a haszon más területeken korlátozott, vagy nem kimutatható. A strukturális alapok kifizetéseinek többsége a jövedelemátcsoportosítást szolgálja, ez csak kismértékű spillover hatás.

4. Mennyire támogatják a közvéleményben az adott terület közös kezelését, főleg a befizető országokban?

Vannak olyan területek, melyeket korábban a nemzeti költségvetés vagy nemzeti szervezet finanszírozott, például a biztonságpolitikai kérdéseket a NATO kezelte. Így nem volt szükség uniós finanszírozásra. Az egységes piac projektjének erősebb támogatottsága volt. Nem lenne meglepő, ha a bevándorlás és környezetvédelem nagyobb támogatást élvezne az elkövetkezendőkben. A 2014 utáni költségvetés reformja körül kibontakozó vitának több sarkalatos pontja is akad. Ilyen például az, hogy a jelenleg finanszírozott területek kezelését nem lehet-e más eszközökkel jobban megoldani vagy, hogy van-e spillover hatása, ami más gazdaságban is megjelenik, nagyobb-e a közös erőfeszítések hozzáadott értéke a forrásátcsoportosításhoz képest vagy milyen a forrás felhasználás hatékonysága. (Moldicz, 2012)

6.2. Ágazatiból horizontális politika

Az európai agrárpolitikában ma erőteljesen érvényesülnek az olyan irányzatok, melyek technológiai fejlesztésre, kutatásra, nagyüzemi termelésre építenek, hogy biztosítsák Európa lakossága számára a megfelelő mennyiségű és minőségű élelmiszert. A mezőgazdasági kutatás és fejlesztés támogatása összhangban van azzal az elképzeléssel, miszerint a közpénzek elköltése az EU szintjén teremtsen hozzáadott értéket. Az agrárpolitikával kapcsolatban már nem csak a termelékenység, de a fenntarthatóság elvei is előtérbe kerülnek, hiszen nagyon úgy tűnik, a gazdasági környezet továbbra is kiszámíthatatlan marad. Ahhoz, hogy a mezőgazdasági termelékenységet fokozni tudjuk, valamint folyamatos és megfizethető élelmiszer ellátást biztosíthassunk a fogyasztóknak, fontos az uniós fellépés. Hiszen ez a két cél közös finanszírozás nélkül nem valósítható meg. (Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság, 2014) A mezőgazdasági politikának három dimenziója van; termelői árak támogatása, termelők jövedelmének szubvenciója, vidékfejlesztés. (Moldicz, 2012)

Ezek kooperációjával hozható létre a fenntarthatóság elve. A jövedelemtámogatás feltételei között pedig a kohéziós politika, a környezetvédelem, a klímavédelem és a versenyképességi célok szerepelnek. Az elmúlt évtizedben a nemzetközi energiahordozók árai trendszerűen emelkedtek, így ez az EU-t a növények energetikai célú felhasználására ösztönözte. Ez ma egy elég vitatott dolog, etikai okokból és környezeti hatásai miatt is, hiszen ettől nem lesz alacsonyabb a széndioxid kibocsátás. (Moldicz, 2012)

6.3. Az innováció szolgálatában álló közös agrárpolitika

Korábban a termelékenység fokozása volt a legfőbb cél a közös agrárpolitika tekintetében, aminek köszönhetően modern gépeket és új technológiákat kezdtek el alkalmazni a gazdák. Akkoriban csak a fogyasztók növekvő élelmiszer igényeinek kielégítése volt a legfontosabb. Azonban hamar rá kellett arra ébrednünk, hogy ez hatalmas felesleggel jár, így a szakpolitika más célok felé vette az irányt. Immáron az a fontos, hogy hozzásegítsük a gazdákat az olyan gazdálkodási módszerekhez, melyek kevesebb üvegházhatású gázokat bocsátanak ki. Elengedhetetlen továbbá, hogy megfeleljenek a környezetvédelmi, egészségügyi és állatjóléti előírásoknak. A szakpolitika keretében arra kell ösztönözni a gazdákat, hogy újabb felhasználási módokat találjanak az általuk előállított termékeik számára, akár más ágazati területeken, biztosítva ezzel a teljes felhasználást. (Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság, 2014) Nem beszélve arról, hogy a nemzetközi szervezetek meghatározó elvei nagyban befolyásolják a vállalatok stratégiai döntéseit, az államok környezeti politikáját. Sok múlik az alkalmazható szankciókon, normákon is, amik közvetlenül az állami keretekre hathatnak, például a nemzetközi Szabványügyi Szervezet tevékenysége által. (Simai, 2008)

6.4. Kohéziós politika

A regionális politika azóta alakult át kohéziós politikává, mióta a gazdasági és szociális kohézió mellé a területi kohézió célkitűzéseit is bevették. Korábban csak az Európai Szociális Alap és az Európai Beruházási Bank működött, de 1973 után létrehozták az Európai Regionális Fejlesztési Alapot is, ami ekkor Írországot és az Egyesült Királyság válságban lévő ipari övezeteit támogatta. A kohéziós politikára az EU 2007-2014 között költségvetésének 35,6%-át költi. A rá vonatkozó kérdések körülbelül ugyanazok, mint az agrárpolitikánál (forrásátcsoportosítás és annak hatékonysága). Azonban az egyes kérdések háttere eltérő lehet. Például, hogy beavatkozni, vagy szabályozni célszerűbb, melyik hozza a több eredményt, ugyanakkor kérdéses az is, hogy ez mennyire éri meg az EU-nak. Felmerül az a kérdés is, hogy hogyan is legyenek ezek a források kihelyezve. Amennyiben regionális

források formájában, úgy az vissza nem térítendő, de önrész kell hozzá. Nem népszerű a visszatérítendő, mert azok általában nem erősítik a kohéziót. Másrészt a források felhasználásánál a visszatérítés elvét általánosan akarnák érvényesíteni, és ez jobban ösztönöz. A harmadik kérdés inkább gazdaságfejlesztés-filozófiai jellegű. Ma a gazdasági verseny négy szintje releváns gazdaságfejlesztés szempontjából- világgazdasági, integrációs, nemzetgazdasági, regionális. Ezek az elvi összefüggések világossá teszik, hogy a kohéziós politika reformja nem várhat sokáig, a fejlettségbeli különbségek, a szállítási költségek befolyásolják a hatékonyságot. Bizonyos megközelítésekben kétségessé vált az euró övezet jövője, megkérdőjelezték életképességét. Ráadásul a kohéziós politika forrásai 2014 után már nem bővíthetők jelentősen. Mindezek ellenére a legnagyobb kérdés az, hogy milyen eredmények felmutatására képes a Bizottság (létrehozott munkahelyek száma, beruházások nagysága). A kutatók szerint a kohéziós források fejlesztő hatása csekély, míg mások szerint semmilyen, vagy esetleg káros hatása van. (Moldicz, 2012)

6.5. A hatékonyságnövelés példái

6.5.1. JEREMIE program

A megtérülés elve jelenik meg a forrásokban. Itt meghatározó szerepet tölt be az Európai Beruházási Bank és az Európai Befektetési Alap, ahol olyan pénzügyi eszközök felhasználását ösztönzik, amik a strukturális alapok munkáján keresztül javítják a kkv-k finanszírozási forrásokhoz való hozzáférését. Ezek a források először egy holding alapba kerülnek, melyet az adott ország kohéziós pénzéből különítenek el. Ennek egyik nagy előnye, hogy a feladatok elvégzését szakemberekre bízzák. További előnyökkel jár a JEREMIE igénybevétele, hiszen így megvalósul a rugalmasság és a hatásosság elve is, hiszen általa teljes mértékben személyre szabott lehet a támogatás igénybevétele, mind az ország adottságai, mind pedig a vállalat lehetőségei szempontjából. A fenntarthatóság elvére épül az, hogy később ez a pénz visszakérül az alapba (visszatérítés elve), így újra ki lehet azt helyezni, többszörös multiplikátorhatást generálva. (European Commission online: http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/instruments/jeremie_en.cfm, letöltés: 2014. 11.02.)

6.5.2. JASMINE program

Ez egy fellépés az európai mikro finanszírozási intézmények támogatásáról. 2009-2011 között az EIF technikai segítségét, finanszírozási támogatását jelenti a nem banki mikro finanszírozású intézmények számára. Továbbá ez a két pénzügyintézet finanszírozást nyújt a

tagállamoknak is a kohéziós politika kiegészítésére. (Moldicz, 2012) Ők az alábbiakban különböznek a kohéziós politikai támogatásoktól: (Moldicz, 2012)

- a források nem az EU vagy a tagállamok költségvetéséből származnak
- hitelek a visszatérítés elvén működnek, így a forrásfelhasználás biztosítva van
- termékei eltérnek a kereskedelmi banki hitelektől, hiszen a kedvező hitel besorolási előnyöket tovább allokálja a kedvezményezettnek. Közvetlenül nem finanszíroz, helyette pénzügyi közvetítők kapcsolódnak be
- így kizorító hatása minimális, ezen felül diverzifikálási lehetőséget biztosít a kereskedelmi bankoknak

Az EIB által finanszírozott projekteknek támogatniuk kell az EU 2020 Stratégia célkitűzéseit, tehát a környezetvédelmet, fenntartható közösséget, energiagazdálkodást, klímavédelmet, K+F, innovációt, kkv-k finanszírozását, oktatási, képzési projekteket, transzeurópai hálózatok finanszírozását. A finanszírozás támogatását nemzetgazdasági keretek között a fejlesztési bankok láncá, nemzetközi szinten pedig a multinacionális pénzügyi szervezetek végzik. Erre szükség van, mert a fejlesztési banki gyakorlat, a források felhasználásának hatékonysága, a nemzeti költségvetések konszolidálásának szükségessége, végül pedig az EU2020 gazdaságfejlesztési stratégiai célok finanszírozása megköveteli ezt. (Moldicz, 2012) Az EU közös költségvetésének átalakítása nem várhat sokáig, a reformnak pedig tartalmaznia kell: (Moldicz, 2012)

- hiába a nagy beruházási szükséglet, nem várható a közös költségvetés növelése, maximum annak szinten tartása, de ma még ez sem képzelhető el
- a források hatékonyságát növelni kell a kiadási szerkezet átalakításával, források kihelyezési módjának megváltoztatásával
- föderális berendezkedés elutasítása nem egyenlő az integráció jelentőségének tagadásával
- a bevételi oldalt is kellene szabályozni, de nem igazán lehet, hiszen ez egy újabb lépés lenne a föderalizmus felé. Itt meghatározó lehet az alternatív finanszírozási konstrukciók elterjedése. (Moldicz, 2012)

A gazdaságfejlesztés keretét korábban a Lisszaboni Stratégia, ma már pedig az EU2020 Stratégia adja.

7. LISSZABONI STRATÉGIA

2000 márciusában fogadták el, 2000-2010 közötti időszakra vonatkozott. Ez az EU addigi legátfogóbb gazdaságfejlesztési tervének alapja, ahol fontos az EU gazdasági szerepének

megőrzése, a nemzetközi versenyképességének növelése. Implicit növekedési stratégiát alkalmaztak, ahol a fő célok között szerepelt a műszaki fejlődés, humántőke növelés, strukturális munkanélküliség csökkentése, a teljes foglalkoztatottság megteremtése. Ezt követően Göteborgban kiegészítették a fenntartható fejlődés elősegítésével, majd Barcelonában pedig a szociális szttenderdek fejlesztésének célkitűzését adták hozzá az európai szociális modell modernizálásával együtt. Nyilvánvaló, hogy ez a stratégia nem volt sikeres, így 2005-ben újra is gondolták ezt, azonban a helyzet nem lett jobb, sőt, a maradék politikák gyűjtőhelyévé vált. Maga a kezdeményezés az európai uniós országok gazdaságpolitikáinak és szakpolitikáinak összeegyeztetésére, koordinálására irányuló kísérlet. Ma már pedig az a legfontosabb, hogy vajon sikerül-e tanulni 2000-2010 közötti időszak hibáiból. A Stratégia keretei között az általános feladatokon kívül kvantitatív célokban is megegyeztek. Mint például, hogy az átlag GDP növekedés 3% körül alakul. Az összfoglalkoztatási arány 70% legyen 2010-ig, a nők foglalkoztatási rátájának 60%-ra növelése, az idősök foglalkoztatási arányának 50%-ra emelése (2010 Stockholm), fenntartható fejlődés elősegítése (2001 Göteborg), 3%-os GDP-arányos K+F kiadások elérése, 8%-ra csökkentik az üvegházhatást okozó gázokat, teljes foglalkoztatás megvalósítása. (Moldicz, 2012) Utóbbi hármat 2002-ben, Barcelonában tűzték ki célul. Az alapcélkitűzés a versenyképesség növelése, a gond viszont az, hogy különböző látószögből tekintenek erre. Denis például a termelékenység növelésében látja ezt, mert szerinte az európai országok lemaradása hosszú távú. Aiginger a jólét növelésére vonatkozó lehetőség, képesség megvalósulására asszociál. Ezzel szemben Kohler úgy gondolja, egy ország azon képessége, hogy fel tud zárkózni az élen járó országhoz, lehet a meghatározó a versenyképesség növelésében. (Moldicz, 2012)

A Lisszaboni Stratégia újragondolása nem volt kérdéses, így a következő elemeket állították a középpontba: (Moldicz, 2012)

- 3 éves periódusok kialakítása
- strukturális mutatók újraszabása, 14 fő mutató volt ekkor- többek között az általános gazdasági háttér, munkatermelékenység, innovációs-kutatási folyamatok, gazdasági reformok, szociális kohézió változása, környezetterhelés
- A Stratégia más politikákkal való összehangolása-itt fontos megjegyezni azt az alapvető különbséget, ami a Stratégia és az uniós politikák között van. Ugyanis a Stratégia politikája kínálatorientált, a jogilag kötelező uniós politikák pedig a keresletet befolyásolják. Nem szankcionálják nem teljesítés esetén, ha a lisszaboni folyamatról van szó, de a másiknál jogi következményekkel jár a végre nem hajtás
- a belső agenda kiegészül egy külsővel

A következő időszak 2008-2010-re vonatkozott, amikor az integrált iránymutatásokban a 24 iránymutatás mellett még több célt határozott meg az EB. Itt meg kell említeni az új szociális agenda elfogadását, bevándorlás politikát, kkv-ra vonatkozó Small Business Act elfogadását, egységes piac fejlesztését, 5. szabadság fejlesztését, közbeszerzések hatékonyságának javítását, külkereskedelmi lehetőségek bővítését szolgáló célkitűzéseket. (Moldicz, 2012)

2005-ben az átalakítás során a célokat mindössze kettőre redukálták; a növekedés és a foglalkoztatás céljai maradtak meg, azonban 2008-2010 között ismét 10 fő cél lett, ahol az új tagállamok esetén nem mindegyik releváns fejlődési szintjük adott szakaszában. A válság megkérdőjelezte a korábbi stratégiai elképzeléseket, melyeket többnyire a növekedési folyamatokra alapoztak. 2009 nyarán az EB kezdeményezte a fenntartható fejlődésre vonatkozó stratégia kialakítását, valamint, hogy ezt hangolják össze a Lisszaboni Stratégiával. Az EB szerint a válság legsúlyosabb hatása a munkanélküliség növekedése volt. 2009 novemberében a jövőbeni EU2020 Stratégiáról konzultáltak, melynek célja, hogy a tagállamok véleménye szerint szülessen döntés a stratégia folytatásáról. Fő pillérei között pedig a tudásalapú növekedés, az emberek lehetőségeinek növelése a befizető társadalmakban, versenyképesebb, összehangoltabb, környezetbarátabb gazdaság szerepelt. Ezek később be is kerültek az EU2020-ba, mint intelligens, fenntartható, inkluzív növekedés. (Moldicz, 2012)

8. EU2020 STRATÉGIA

Az EU2020 Stratégia három fő prioritását már korábban megismerhettük, azonban nem lehet elégszer hangsúlyozni jelentőségüket. Kiemelt figyelmet érdemel a folyamatos növekedés biztosítása, tehát az innovatív ág, mely a tudásalapú gazdaságra épít. A fenntartható növekedést a környezetbarát és versenyképes gazdaság biztosítja. A szociális, belső fejlődést pedig a szociális és területi kohézió teszi lehetővé, mely a magas foglalkoztatottságon alapul. A meghatározott célkitűzéseket minden tagállamnak be kell építenie a saját célhierarchiájába a siker érdekében. (Eperjesi, 2014)

2008. március 13-14-én a szlovén elnökség ideje alatt rendeztek találkozót, ahol az ET felkérte az EB-t, a Tanácsot, a Lisszaboni Stratégia nemzeti koordinátorait, hogy készítsék elő a Stratégia folytatását. Ezt követően a francia, cseh, svéd elnökségek idején a teendők egyik fele a válsággal, másik fele a Szerződéssel volt kapcsolatos. Abban sokan egyetértettek, hogy korlátozott számú céllal lehet megvalósíthatóvá tenni a Stratégiát. 2010 júniusában született végül meg a spanyol, magyar, belga elnökség idején. A munkaprogram első része tartalmazott

többek között egy másfél éves program stratégiai keretét, melyben a fejlesztési prioritások, a fenntartható növekedés, foglalkoztatás, innováció, versenyképesség, energiabiztonság volt kulcsfontosságú. Az Unió sokféleségét mindenképpen tükröznie kellett a programnak, de a célok nagyban hasonlítottak a Lisszaboni Stratégia céljaihoz. Azonban most minden év áprilisára minden tagországnak nemzeti reform programot kellett kidolgoznia, mely tartalmazta a nemzeti vállalásokat, valamint a szükséges közösségi és tagállami intézkedéseket a *flagship initiative* (kiemelt kezdeményezés) köré szervezték. Az ellenőrzés új eszközei között pedig az Európai Szemeszter és az Európai Tanács növekvő szerepe tűnt fel. (Moldicz, 2012)

8.1. Nehézségek

A Lisszaboni Szerződés csupán az előző szerződések módosítása volt, így aláírása, hatályba lépése sem okozott különösebb gondot. Végül 2007. december 13-án sor is került rá. (Horváth, 2011) Több kritika is érte a Lisszaboni Szerződést, aminek többsége az alacsony hatékonyságra vonatkozott. Oka pedig az intézményi, működési hiányosságokban keresendő. Emellett a Stratégia atyjait is vádolták, mégpedig azzal, hogy az angolszász modellt akarták titkon becsempészni az EU-ba. Apeldoorn szerint pedig neoliberais ihletésű, de ennek ellent mond, hogy a skandináv országokat lisszaboni teljesítmények alapján szintén kedvező helyezéseket kaptak, ami arra utal, hogy a piacok deregulációja és a kifelé való nyitás a siker kulcsa, nem pedig az állam közvetlen gazdasági súlya. Az angolszász és skandináv modelleket köti össze a kontinentális modellekkel a piacok deregulációja és liberálisabb megközelítése. A válság következtében felértékelődött a reguláció és az aktív állam. Tudniillik, hogy reguláció nélkül a válságok előrekódoltak lennének, aktív állam nélkül pedig a pénzpiaci szereplők jó része elbukott volna. Ettől még nem helytelenek a lisszaboni célok, sokszor kell az állami beavatkozás, például a piaci kudarcok esetén, de ettől el kell választani az olyan elemeket, amik a termelékenység növekedését akadályozzák, és a foglalkoztatás bővülését hátráltatják. Kérdés, hogy vajon az egyes tagországok milyen gazdaságpolitika irányába mozdulnak el. A CER a tagállamok sikerességét vizsgálja, a lisszaboni mutatók alapján mért éves adatokat veti össze. A lista első felében általában skandináv országok szerepelnek; Hollandia, Ausztria, Írország, Egyesült Királyság, a végén pedig a mediterrán országok állnak, valamint a kelet-európai tagállamok. Azonban az összehasonlításban figyelni kell egyrészt arra, hogy a világgazdaságba való erős integrációnak súlyos rövidtávú következményei vannak, másrészt a kelet-közép-európai államoknál fontos a növekedés fő forrásának figyelembe vétele, mert ha az tőkeakkumuláció és a foglalkoztatási szint bővülése,

akkor az kevésbé jót jelent, mint a tudásalapú gazdaság fejlesztéséből adódó növekedés. (Moldicz, 2012)

Nagyon fontos, hogy a teljesítményeket miként méri, milyen statisztikai mutatókat használnak. A Stratégiának három fő témája van, az intelligens növekedés, fenntartható növekedés, inkluzív növekedés.

8.2. Intelligens növekedés

Az Európai Bizottság olyan innováció politikát indított el 2010-ben, mely során az intelligens növekedési ágazat felvirágozhat. A kezdeményezés céljai között szerepel többek között az olyan akadályok leküzdése, melyek jelenleg még hátráltatják az innovatív ötletek piaci érvényesülését. Ide tartozik a finanszírozás hiánya, a kutatási területek és a piacok széttagozottsága, lehetőségek kihasználatlansága és a szabványalkotás lassú tempója. A tervezett kihívások között pedig az éghajlatváltozás, energia ellátás biztonságossága, egészségügy, foglalkoztatási ráta, vagy épp a lakosság átlagéletkorának növekedése szerepel. (Európai Bizottság, online: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-1288_hu.htm letöltés:2014.11.02.)

5. táblázat: EU célkitűzései- foglalkoztatási ráta alakulása %-ban 2008-2013 között

EU 2020 célkitűzései- foglalkoztatási ráta alakulása %-ban 2008-2013 között			
	2008	2013	CÉL
EU 27	70,3	68,5	75
Írország	72,3	65,5	69
Görögország	66,3	52,9	70
Németország	74	77,1	77
Egyesült Királyság	75,2	74,9	n.a. ¹
Franciaország	70,4	69,6	75
Portugália	73,1	65,4	75

Forrás: Eurostat adatbázis alapján saját táblázat

Az uniós tagállamok foglalkoztatási rátájának célkitűzéseit, illetve a 2008-as, 2013-as év adatait láthatjuk a fenti táblázatban. Ezek a célok az EU2020 Stratégiában szerepelnek, mint a 2020-ra teljesítendő foglalkoztatási tervezetek. Ennek függvényében az alábbi következtetések vonhatók le:

Összeségében-ismét Németország kivételével-minden általam elemzett ország foglalkoztatási rátája csökkent 2008-hoz képest 2013-ban. A németek esetében a növekedésen túl a tervezett számok is teljesítésre kerültek. Görögország áll a legmesszebb a tőle elvárt eredménytől, ugyanis az áhított 70%-os foglalkoztatási ráta helyett csak 52,9%-ot produkált 2013-ban.

¹ n.a.:nincs adat

Érdemes megfigyelnünk, hogy 2008-ban a portugál lakosság foglalkoztatási rátája a legjobbak között volt számon tartva, azonban közel 8%-ot esett ez az arány 2013-ra, holott a neki szánt célkitűzés 75% volna. (5. táblázat) A visszaesések hátterében a válság okozta szociális következmények állnak, mint amilyen a társadalom elöregedése is. Azonban a jövőben kisebb mértékű javulásra lehet számítani a foglalkoztatás területén, hiszen várhatóan a 2020-ig tervezett célkitűzések következtében a GDP növekedni fog. Továbbá a munkahelyek számának emelkedését különböző ágazatokban figyelhetjük majd meg. Gondolok itt például az egészségügyi szektorra, ahol az elöregedő társadalom fokozatosan több ellátásra szorul majd, ami nemcsak az egészségügyi szolgáltatások, de az egészségügyi dolgozók iránti keresletet is megnöveli. A technológiai innovációk következtében egyre több informatikai szakemberre, fejlesztőre, mérnökre lesz szükség, hogy a társadalom lépést tarthasson a modern kor rohamos fejlődésével. Amennyiben a fenntartható fejlődés megvalósításának feltételeit vizsgáljuk, világossá válik, hogy környezetbarátabb, energiahatékonyabb, ha úgy tetszik, zöldebb munkahelyek nélkül ez a jövőben nem jöhet létre. Így tehát nagy hangsúlyt kap az energiagazdálkodás, környezetkímélőbb megoldások kutatásával foglalkozó szektor. (Európai Bizottság, online: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2014/jer2014_hu.pdf letöltés: 2014. 10.30.) Az, hogy az európai munkaerő-piaciváltozások a korábbinál gyorsabban játszódtak le, arra vezethető vissza, hogy a tagállamok többségében előtérbe kerültek a munkaerő-piaci rugalmasságot erősítő intézkedések. Ide tartozik az is, hogy a munkaadók számára könnyebb a szükséges változtatásokat, létszámleépítéseket végrehajtani. Azonban a szociális biztonság kérdései kevésbé megoldottak, mint korábban. A kelet-európai országokban a munkaerő-piaci rugalmasság, valamint az alacsony gazdasági aktivitás és foglalkoztatás jellemző. Magas az egy főre jutó gazdaságilag inaktívak száma, így ez az alacsony termelékenységi szint mellett tovább csökkenti az egy főre jutó GDP-t. Mindez a gazdasági növekedés gátjaként értelmezhető. (Moldicz, 2012)

A válság óta nagyon beszűkültek az állami támogatások, de ennek ellenére fontos a gazdaság fellendítése, anélkül nem tudunk kilábalni a válságból. Új munkahelyek teremtése nélkül a munkanélküliségnek soha nem lesz vége. Ehhez pedig szükség van az állami támogatásokra, csak az nem mindegy, ki és mennyi támogatást kap, hiszen csak a legszükségesebb beruházásokat támogatják. Az intelligens növekedés nem feltétlenül a régiók versenyképességén múlik, sokkal inkább a politikai támogatáson, illetve a régió kínálta lehetőségek hatékony felhasználásán. Úgy gondolom, kizárólag úgy lehet az innovációra fordított strukturális finanszírozás hatásait megfelelően kihasználni, ha gondoskodnak arról, hogy a régiók optimális mértékben használják fel a rendelkezésre álló kapacitásokat. (Európai

Bizottság, online: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag39/mag39_hu.pdf
 letöltés: 2014.10.30.)

8.3. Fenntartható növekedés

Egy zöld gazdaság kiépítése Európa számára a későbbiekben egy valós alternatíva lehet a fejlődésre. Az EU 2020-ban a fenntartható fejlődést egyrészt az üvegházhatást kibocsátó gázok mértékével, másrészt a megújuló energiaforrások szintjével mérik. (Moldicz, 2012)

6. táblázat: A megújuló energiaforrások %-os aránya a bruttó végső energiafelhasználáson belül

A megújuló energiaforrások %-os aránya a bruttó végső energiafelhasználáson belül			
	2008	2012	cél
EU28	10,5	14,1	20
Belgium	3,3	6,8	13
Dánia	18,6	26	30
Németország	8,5	12,4	18
Írország	4	7,2	16
Görögország	8	13,8	18
Spanyolország	10,8	14,3	20
Franciaország	11,2	13,4	23
Ausztria	28,3	32,1	34
Portugália	22,9	24,6	31
Egyesült Királyság	2,4	4,2	15
Norvégia	61,8	64,5	67,5

Forrás: Eurostat adatbázis alapján saját táblázat

Ez a táblázat az EU2020 energiapolitikai célkitűzéseit tartalmazza, melyek az egyes tagállamok egyéni fejlettségi szintjéhez vannak igazítva. Ez a szakpolitika többek között azt a célt szolgálja, hogy a tagállamok 2020-ig olyan fenntartható és biztonságos energiaellátást biztosítsanak, mely megfizethető is. Ennek érdekében pedig a résztvevők elkötelezték magukat amellett, hogy az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását 20%-kal csökkentik az 1990-es szintekhez képest, valamint 20%-kal javítják az energiahatékonyságot (ez az arány a közlekedésben 10%). Az éghajlatváltozások és a klímavédelem szempontjából kiemelt fontossággal kezelendő a megújuló energiaforrások fokozottabb igénybevétele. Ezzel kapcsolatban születtek meg az ország specifikus célok is, melyeket nemcsak 2020-ig kell teljesíteni, hanem folyamatosan tovább kell fejleszteni, azért, hogy a növekedés és fejlődés a későbbiekben is fenntartható legyen. Ha vetünk egy pillantást a táblázatra, látható, hogy

minden tagállam komolyan vette ezt a célkitűzést, hiszen mindenki növekedést produkált 2012-ben 2008-hoz képest. Különösen Ausztria, aki a neki szánt 34%-hoz képest már csak 1,9%-kal maradt el 2012-ben. (6. táblázat) Továbbá szem előtt kell tartanunk azt a tényezőt is, hogy ezek a fejlődési kihívások ne menjenek a versenyképesség és az energiabiztonság rovására. Az uniós vezetőknek így a legnagyobb kihívást az jelenti, hogy olyan egységes keretrendszert dolgozzanak ki, mely túlmutat a 2020-ra elérendő célokon és hosszabb távon biztosít fejlesztési lehetőségeket az innovatív, karbonszegény technológiák számára. Ráadásul ez a kezdeményezés új munkahelyek teremtésével, új befektetési lehetőségekkel tovább segíti a gazdaság fellendülését. (Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság, 2014)

8.4. Inkluzív növekedés

Ez a fejlődési kategória arról szól, hogy mindenkinek meg kell adni az esélyt arra, hogy lehetőségeit teljes mértékben kiaknázhassa, mellyel hozzájárulhat Európa fejlődéséhez. Négy cél megvalósításával támogatják az innovatív fejlődés előmenetelét. (Európai Bizottság, online: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag39/mag39_hu.pdf letöltés: 2014. 10.30.)

- foglalkoztatási ráta növelése a fiatalok, nők, idősök körében
- változások kezelését tanítják meg a képzésekbe történő befektetésekkel
- jóléti rendszerek modernizálása
- célkitűzés továbbá, hogy a növekedésből származó előnyök az EU minden részére jussanak el
- 2020-ig 20 millióval csökkenteni szeretné az EU a szegénységben élők számát

Olyan tevékenységeket támogatnak legfőképpen, ami által Európában egyetlen képesség se maradjon kiaknázatlan, ne vesszenek el a tehetségek. Ahhoz, hogy ezek a célok megvalósuljanak, elengedhetetlen a több szinten történő beruházások támogatása, melyek előre lendíthetik a társadalom fejlődését. Elsősorban a kutatás és fejlesztés területére érdemes koncentrálni, hiszen ennek hiánya lassítja, de akár meg is béníthatja a folyamatot. (Európai Bizottság, online: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag39/mag39_hu.pdf letöltés: 2014. 10.30.)

7. táblázat: Bruttó hazai K+F kiadások a GDP%-ában

Bruttó hazai K+F kiadások a GDP %-ában			
	2008	2013	cél
EU27	1,91	2,08	3
Belgium	1,97	2,24	3
Dánia	2,85	2,98	3
Németország	2,69	2,98	3
Írország	1,45	1,72	2
Spanyolország	1,35	1,3	2
Franciaország	2,12	2,29	3
Olaszország	1,21	1,27	1,53
Ausztria	2,67	2,84	3,76
Portugália	1,5	1,5	2,7
Egyesült Királyság	1,75	1,72	n.a.*

Forrás: Eurostat adatbázis alapján saját táblázat

A táblázatban szereplő célkitűzések szintén az EU2020 Stratégia keretein belül kerültek meghatározásra, hiszen a globalizáció következtében egyre sürgetőbbé vált egy innovatív unió megvalósítása, ráadásul ezt a folyamatot a válság még inkább felgyorsította. A tagállamok és az Európai Unió ráébredtek arra, hogy nem várhatnak sokáig a fejlesztésekkel. Az adattáblámban feltüntetett szereplők is így gondolták ezt, így 2008-hoz képest 2013-ban valamennyi tagállam megnövelte a kutatásra és fejlesztésre szánt kiadásainak mértékét. Ezzel már megtették az első lépéseket a tőlük elvárt GDP arányos kiadási szint eléréséhez. Ha ezen országok egyéni teljesítményét nézzük, látható, hogy a legnagyobb növekedést itt is Németország produkálta, aki 2008-hoz képest 0,29 %-os többletfinanszírozást biztosított a K+F szektornak a GDP-jéhez viszonyítva. Továbbá Dániával egyetemben ők állnak legközelebb a tőlük elvárt 3%-os szinthez, hiszen 2,98%-ot jegyeztek 2013-ban. Az EU2020 Stratégia világosan kimondja, az egyes országoknak milyen eredményeket kell elérniük 2020-ig. Hasonlóképpen van ez a kutatásra és fejlesztésre fordított 3%-os keret esetében is, mellyel az a céljuk, hogy Európa versenyképesebbé váljon, valamint több munkahely jöjjön létre. Ezt pedig úgy lehet a leghamarabb elérni, ha a forrásokat hatékonyan, célirányosan használják fel az egyes tagállamok. (7. táblázat)

9. ÖSSZEFOGLALÁS

Kutatómunkám során megkíséreltem az Európai Unió válságba süllyedt gazdaságát elemezni, feltárni ennek lehetséges okait, valamint rávilágítani az egyes szakpolitikák működésének jelentőségére. A globális válság következményeit vizsgálva megismerkedhettünk a vándorló piaci buborékok jelenségével, valamint annak gazdaságra gyakorolt kellemetlen hatásaival, amit a tőke csökkenő profitrátája okozott. Ezen buborékok láncolata a tőke mobilitásán keresztül volt képes a helyváltoztatásra, ami 2008-ban az uniós piacokat tűzte ki következő állomásának. Világos volt, hogy gyorsan kell cselekednünk, hiszen a globális recessziótól való félelem még jobban felgyorsította az eseményeket. Ennek értelmében áttértek a laza monetáris politikára, valamint keresletösztönző bankmentő csomagokat állítottak össze, hogy mentsek, ami még menthető.

A beszükkült uniós gazdaságfejlesztési mozgástér következtében a növekedés váratott magára, így egyre nagyobb nyomás nehezedett a tagállamokra, hogy olyan költségvetési kereteket, kilábalási stratégiákat dolgozzanak ki, melyek segítenének túllendülni a krízisen. Ennek szellemében vettem górcső alá előbb az euró övezeten kívüli, majd az azon belüli országok válságos helyzetét, külön kitérve Görögország, Írország és Portugália sajátos eseteire. Az így gyűjtött információk összegzéseként a centrum és a periféria országainak kapcsolatára derült fény. Továbbá az euró övezet jövőjéről is megfogalmazódott saját véleményem. Úgy vélem, ahhoz, hogy a jelenlegi euró övezeti tagok továbbra is a közösséghez tartozzanak, elengedhetetlen a bizalom helyreállítása, valamint a versenyképesség általános javítása. A fejezeten belül bemutatásra kerültek a Stabilitási és Növekedési Paktum szabályozására vonatkozó elvárások is.

Dolgozatom terjedelmi korlátai miatt csak néhány szakpolitika elemzésére volt lehetőségem, így azokat választottam, melyek legfőképpen képesek egy új európai ipari forradalom megvalósítására. Hiszen ez nélkülözhetetlen a társadalom jövőjét illetően. Szükségünk van egy olyan forradalmi keretrendszerre, mely segít megoldani az öregedő Európa növekvő szegénységi és munkanélküliségi problémáját, valamint képes az éghajlatváltozás ellen érdemi tettekre.

Elsőként a foglalkoztatáspolitikával és annak válságra gyakorolt hatásával foglalkoztam, mely elemzésem során a bevezetőben megfogalmazott hipotézisemet igazolni tudtam. Tehát bebizonyosodni látszott az az állításom, hogy a megfelelően kidolgozott foglalkoztatási stratégia képes növelni a belföldi keresletet. Ennek hatásaként pedig a gazdaság motorja újra beindulhatott.

Majd a következő állomásként az iparpolitika és a versenypolitika összevont értékelésére került sor. A versenypolitikára kitérve láthattuk, az EU nemcsak azt mutatja meg az államnak, mit tehet, hanem azt is, hogy mit kellene tennie a globalizációs folyamatok által kivetett feladatok megoldásánál. A soron következő hipotézisem szerint arra kerestem igazolást, hogy a megfelelően kiosztott állami támogatások az uniós fejlesztéspolitika alapkövei lehetnek, így még egy diverzifikált piacon is lehet működőképes kkv-kat fenntartani. Véleményem szerint ez az állítás valós, hiszen megfelelő szabályozási keretek és egy összehangolt rendszeren belül versenyképes kkv-k működtethetők. Ügyelni kell azonban, hogy az állami támogatások jól behatárolt korlátok közé kerüljenek, így kiküszöbölhető a tiltott állami támogatásokra való esély.

A későbbiekben az EU2020 Stratégia három fejlődési területét elemeztem és rávilágítottam arra, hogy Európa számára mennyi lehetőség kínálkozik a fejlődésre, amennyiben a szükséges információk a rendelkezésre állnak. Gondolok itt elsősorban az uniós finanszírozási lehetőségekre, a JEREMIE és JASMINE programok keretein belül, valamint a célzott beruházásokra, melyek a hatékonyságukat maximalizálva fejtik ki hatásukat. Ahhoz, hogy a finanszírozási alapok munkája összehangoltabb legyen, az EU közös szabályrendszert dolgozott ki az öt strukturális alapra vonatkozóan. Ezáltal szorosabb kapcsolat alakítható ki a többi uniós eszközzel, mint például a Horizon 2020 programmal, aminek elemzése a jelen tanulmány szűkös keretei miatt nem lehetséges, azonban kiváló témáját képezné a további kutatásomnak.

A táblázatok elemzéséből levont következtetéseim tekintetében elmondható, hogy Németország az uniós átlag felett teljesít közel minden, általam vizsgált mutató tekintetében. Ez részben természeti adottságainak, részben pedig a szigorú keretek között alkalmazott restriktív fiskális politikának köszönhető, mely a fenntartható gazdasági fejlődést és a jövő generációinak védelmét szolgálja. Ugyanakkor Németország határozottan azt állítja, hogy a jelen kor problémáinak megoldását nem lehet egyszerűen a jövő generációira hagyni, fontos, hogy a politikai célkitűzések is ennek függvényében kerüljenek meghatározásra. (Küttel Orsolya, online: http://kitekinto.hu/europa/2014/10/23/tarthato-e_a_nullszaldos_gazdasagpolitika_nemetorszagban/#.VFkL2WeKXj5)

Összességében úgy gondolom, a dolgozatom célja teljesült, miszerint az egyes szakpolitikák prezentálása által lehetőségünk nyílt a válságba kerülés, majd az abból való kilábalás útvonalterveinek megismerésére.

Végezetül szeretnék néhány lehetséges megoldást felvázolni, illetve ízelítőt adni a jövőbeni kilátásokról. Ennek fényében, ha sikerülne kedvező alternatívát találni az adósság

reálértékének csökkentésére, az jelentősen megkönnyítené az adósok dolgát, mikor vissza akarnák fizetni tartozásaikat. Ilyen lehetőséget kínálnak az adósmentő programok, ugyanakkor az inflációnak is lehetnek erre alkalmas tulajdonságai. Hiszen az infláció eszközének alkalmazásával lehetővé válna a negatív reálkamatláb használata, ráadásul az infláció már önmagában is képes volna jellegéből kifolyólag csökkenteni a felhalmozott adósságállományt. A kilábalási stratégia egyik kulcsfontosságú elemének tartanám az inflációs ráta emeléséről szóló intézkedéseket. Abban az esetben, ha ez bekövetkezhetne, akkor enyhíthetnénk a kamatlábak okozta szorításon, amit az okoz, hogy azok nem tudnak nulla alá csökkenni. Ezen felül vonzóbbakká válhatnának a hitelfelvetelek is. Tegyük most ennek megértése érdekében egy gyors kitérőt. Amennyiben a hitelfelvevők úgy gondolják, hogy visszafizetéskor a valuta kevesebbet ér majd, mint mikor a hitelt felvették, akkor a kamatlábak mértékétől függetlenül szívesebben vesznek fel hitelt, illetve kezdenek el költekezni. Továbbá a magasabb infláció képes csökkenteni az adósságok reálértékét. (Krugman, 2012)

Úgy vélem ez a fajta megközelítés járulhatna leginkább hozzá a fellendüléshez, valamint állíthatná növekedési pályára az európai gazdaságot. A közös valuta megmentésének esélyei jelentősen javulnának, ha az Európai Központi Bank képes volna az euró övezeti tagállamok államkötvényeiből vásárolni, hiszen így a likviditás folyamatosan biztosított lenne. (Krugman, 2012)

A válságok elemzésekor fontos felismernünk azt a tény, miszerint sok esetben a félelem irányítja az eseményeket, pontosabban az a fajta félelem-faktor, ami a megszorítások bevezetése mellett érvel még a magas munkanélküliség ellenére is. Rettegésben tartja az országokat és gazdaságaikat azzal, hogy ha nem alkalmaznak megszorításokat, könnyen Görögország sorsára juthatnak. (Krugman, 2012)

A félelem, a bizalom hiánya, a kiábrándult lakosság mind azt tükrözik, mennyire mély gazdasági, pénzügyi és immáron lelki válságba került Európa, ahol a közösség erejével, központi irányítás mellett lehetne segíteni a helyzetet. Ehhez azonban a lakosoknak is nagyobb szerepet kellene vállalnia a gazdaságban, hiszen az általuk képviselt és finanszírozott fogyasztás nélkül a piaci mozgatórugók nem léphetnek ismét működésbe. Fokozott részvételük most fontosabb, mint valaha.

10. IRODALOMJEGYZÉK

1. Andor László (2013): Erősödő Európa. Budapest, Kossuth Kiadó
 2. Blahó András- Prandler Árpád (2011): Nemzetközi szervezetek és intézmények. Budapest, Aula Kiadó
 3. Bod Péter Ákos (2014): Nem szokványos gazdaságpolitikák. Budapest, Akadémia Kiadó
 4. Csáki György (2008): A nemzetközi gazdaságtan és a világgazdaságtan alapjai. Budapest, Napvilág Kiadó
 5. Eperjesi Zoltán, dr. (2014): Az Európai Unió versenyképességének és szociális kohéziójának vizsgálata. Budapest, Magyar Vállalkozásfejlesztési Alapítvány
 6. Horváth Zoltán (2011): Kézikönyv az Európai Unióról. Budapest, HVGorac Lap és Könyvkiadó Kft.
 7. Illés Iván (2008): Regionális gazdaságtan: Területfejlesztés. Budapest, BME GTK-Typotex
 8. Krugman, Paul (2012): Elég legyen a válságból! Most! Budapest, Akadémia Kiadó
 9. Majoros Pál (szerk.)(2011): Régiók a világgazdaságban. Budapest, Perfekt Gazdasági Tanácsadó Oktató és Kiadó Zrt. a Sanoma company
 10. Moldicz Csaba (2012): A változó Európai Unió: válságról válságra. Typotex Elektronikus Kiadó
 11. Muraközy László (szerk.)(2011): 20 év múlva: Vissza a jövőbe. Budapest, Akadémia Kiadó
 12. Palánkai Tibor (2001): Az európai integráció gazdaságtana. Budapest, Aula Kiadó
 13. Pupek Emese (2010): Az Európai Unió integrációtörténete és szakpolitikái. Budapest, Századvég Kiadó
 14. Simai Mihály (2008): A világgazdaság a XXI. század forгатagában. Budapest, Akadémia Kiadó, 2008.
 15. Stiglitz, Joseph E. (2003) : A globalizáció és visszasságai. Budapest, Napvilág Kiadó
-
1. Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság (2013): Közérthetően az Európai Unió szakpolitikáiról: Vállalkozáspolitiká. Luxembourg, az Európai Unió Kiadóhivatala
 2. Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság (2014): Közérthetően az Európai Unió szakpolitikáiról: Foglalkoztatás, szociális ügyek és társadalmi befogadás. Luxembourg, az Európai Unió Kiadóhivatala
 3. Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság (2014): Közérthetően az Európai Unió szakpolitikáiról: Versenypolitika. Luxembourg, az Európai Unió Kiadóhivatala
 4. Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság (2014): Közérthetően az Európai Unió szakpolitikáiról: Mezőgazdasági politika. Luxembourg, az Európai Unió Kiadóhivatala
 5. Európai Bizottság Kommunikációs Főigazgatóság (2014): Közérthetően az Európai Unió szakpolitikáiról: Energiapolitika. Luxembourg, az Európai Unió Kiadóhivatala
 6. Európai Bizottság, Panorama inforegio 2011. ősz
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag39/mag39_hu.pdf letöltés: 2014.10.30.
 7. Európai Bizottság: „Innovatív Unió”: Ötletekből munkahelyek, környezetkímélő gazdasági növekedés és társadalmi haladás. Brüsszel, 2010.10.06. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-10-1288_hu.htm letöltés: 2014.11.01.
 8. Európai Bizottság: Tervezet- Közös Foglalkoztatási Jelentés. Brüsszel, 2013.11.13. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2014/jer2014_hu.pdf letöltés: 2014.11.02.
 9. Europe 2020 Targets
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/europe_2020_indicators/documents/Europe_2020_Targets.pdf feltöltés: 2014.10.07 letöltés: 2014.10.31.
 10. European Commission: Special support instruments: JEREMIE: Joint European Resources for Micro to medium Enterprises. http://ec.europa.eu/regional_policy/the_funds/instruments/jeremie_en.cfm.
 11. Feltöltés: 2014.10.06. letöltés: 2014.11.04.
 12. Küttel Orsolya: Tartható-e a nullszaldós gazdaságpolitika Németországban? Kitekintő, 2014.10.23. http://kitekinto.hu/europa/2014/10/23/tarthato-e_a_nullszaldos_gazdasagpolitika_nemetorszagban/#.VFkL2WeKXj5 letöltés: 2014.11.02.